

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ
ΤΕΛΟΣ
Ταχ. Γραφείο
Μεταμόρφωση
Αριθμός Άδειας
154

Η ΦΩΝΗ ΤΩΝ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Τρίμηνη Έκδοση της Ένωσης Αποφοίτων
της Εκκλησιαστικής Σχολής και του Εκκλησιαστικού Λυκείου Κορίνθου
Αριθμός Φύλλου 50 • Χειμώνας 2021 • ISSN 1790-9864

Τ.Θ. 52057 – Μεταμόρφωση Αττικής, Τ.Κ. 14401

Η γέννηση του Θεανθρώπου, Λόγος αντι-ιικός

*Τον Σταμάτη Πορτελάνου, Καθηγητού του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων,
Προέδρου του Ολυμπιακού Κέντρου Φιλοσοφίας και Παιδείας*

Σύμφωνα με τον Kierkegaard, ο άνθρωπος δε συνιστά έναν αυτοπροσδιοριζόμενο πνευματικό κόσμο, αλλά μια σχεσιακή ύπαρξη με τελική αναφορά στη θεία αποκάλυψη. Η αρχαιοελληνική σοφία στην εξέλιξή της αναζητούσε τον άγνωστο Θεό που θα έφερνε λύτρωση στον άνθρωπο και στον κόσμο από τα ιογενή αίτια του πόνου, της φθοράς, της πνευματικής σύγχυσης από τον πλουραλισμό εγκόσμιων και αυθαίρετων δοξασιών για την Αλήθεια.

Ο Ιουστίνος φιλόσοφος και μάρτυρας του δευτέρου

αιώνα, που ανάλωσε τη ζωή του για την ανακάλυψη της αλήθειας, τελικά προσήλθε στον Χριστιανισμό. Είχε ανακαλύψει την υπερβατική αλήθεια και γνώση της χριστιανικής αποκάλυψης. Ο Κλήμης ο Αλεξανδρεύς, εκπρόσωπος του αρχαίου Ολύμπου, βρήκε στην αποκάλυψη της χριστιανικής πίστης το ύψος της ανθρώπινης σκέψης και το πλήρωμα κάθε αναζήτησης. Αναφέρει ότι ο Χριστός είναι το νόημα και η ίδια η σοφία ή ο «Λόγος». Η γέννηση του Χριστού ήταν απάντηση στον θορυβώδη τρόπο ζωής και σε μια κοινωνία που πάσχιζε να βρει διέξοδο από τη

σύγχυση για το νόημα της ζωής, της ελευθερίας, και απάντηση για το πρωταίτιο της ενότητας. Προσπαθούσε να βρει ουσιαστική πρόταση στη μεταφυσική προβληματική, στην υπαρξιακή αγωνία, στον φόβο του αγνώστου, των δοκιμασιών, του θανάτου, και στη φιλοσοφική έννοια του αρχαίου κάλλους και αγαθού.

Κάθε γέννηση ανθρώπου είναι γεγονός εορταστικό, πόσο μάλλον όταν συνδέεται με την ανάμνηση της εισόδου και αποστολής στον κόσμο του Υιού και Λόγου, όπου αιώνια προτάσσεται, πανδημικάς και ακατάπαυστα, ο αντί-Λόγος, το «σημείο αντιλεγόμενο» στο παράλογο και αυθαίρετο κάθε εποχής. Είναι ο αντι-ιικός Λόγος που ελευθερώνει την ανθρώπινη βουλιμία από την ανάγκη και το κυνήγι της παροντικότητας, του συμφέροντος και της ματαιοδοξίας.

Η παρουσία του Λόγου αποτελεί «θεία παρεμβολή» και πρόταση για τη μεταμόρφωση του κόσμου και της παρανοίας του. Ιογενείς παράγοντες, θανατηφόροι, είναι δυνατόν να προκύπτουν τόσο από τη φθαρτότητα της φύσης, όσο και από την α-λογία του αυτοκαταστροφικού ανθρώπου, που εκφράζεται με σκοτεινές επινοήσεις όπως ο εφευρεθείς και αποκαλούμενος βιο-λογικός (sic) πόλεμος.

Μη γένοιτο, είναι αντίφαση όταν, προκειμένου να ερμηνευθεί και να καλυτερεύσει η ζωή (βίος) του ανθρώπου,

λειτουργούν επιστημονικά εργαστήρια βιολογίας με εκτροπή της αποστολής τους. Σ' αυτά ερευνώνται και κατασκευάζονται, ενίστε με αδιαφανή αξιολογικά κριτήρια, στοιχεία βιο-αλογίας και απανθρωπίας. Από πνευματικές ιώσεις παράγονται ιοί απώλειας. Στοιχεία ειλημμένα από την ιερή δημιουργία χρησιμοποιούνται για να πολεμήσει ο άνθρωπος τον άνθρωπο. Αυτό καλείται, παραδοξολογικά, βιο-λογικός πόλεμος, όταν η συνθετική λέξη «λογικός» αναιρείται από το ουσιαστικό «πόλεμος». Είναι πολιτισμικό «σοκ», επικίνδυνος ορθολογισμός και γεννά αλογία, όταν τελείται αδιαλείπτως από το σώμα της Εκκλησίας η «λογική λατρεία». Δηλαδή, επαναλαμβάνεται και ψάλλεται σε κάθε ορθρινή ακολουθία ο αγγελικός ύμνος των Χριστουγέννων «Δόξα εν υψίστοις Θεώ και επιγης ειρήνη». Ο ετήσιος εορτασμός της Γέννησης του Χριστού δεν αποτελεί παρελθόν, αλλά είναι διαρκής ενεστώτας μυστικού βιώματος, που επιβεβαιώνεται υπαρξιακά από τη θεόπνευστη καταβασία «Χριστός γεννάται δοξάσατε....». Αυτό το ουράνιο ηχόχρωμα επί γης απελευθερώνει από τους ιούς του εγωισμού, της μισαλλοδοξίας, της κακίας, της μοναξιάς, της ανίερης διαχείρισης της δημιουργίας και της άδοξης διαπλοκής που ευνοεί την αναξιοκρατία και την ανομία.

Η ΦΩΝΗ ΤΩΝ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

ΓΡΑΦΕΙΑ:

Τατοϊού 121, Μεταμόρφωση Αττικής,
Τ.Κ. 14452

Fax: 210 28 19 550

e-mail: mkal8645@gmail.com

www.eesk.gr

TAX. ΘΥΡ.: 52057, Τ.Κ. 14410

Συνδρομές – Δωρεές: ETE 151/296112-14

ΕΤΕ IBAN: GR 0701101510000015129611214

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ:

Ένωση Αποφοίτων Εκκλ. Σχ. Κορίνθου

ΕΚΔΟΤΗΣ – ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ:

Μιχάλης Καλλαράς, τηλ.: 6944 24 30 41

ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ:

Ελένη Σταυροπούλου – Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Σταμάτιος Κοτσάτος & ΣΙΑ Ο.Ε.

Αριθμός φύλλου 50

Χειμώνας 2021

*To Δ.Σ. εύχεται σ' εσάς
και στις οικογένειές σας
Καλά Χριστούγεννα
και Ευτυχές
το Νέο Έτος!*

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, το «δοξαστικό» ή «λογιστικό», ηθικά, δεν είναι ανεξάρτητο από τα προσδιοριστικά στοιχεία της ενέργειας και του τελικού σκοπού. Αυτά επαγγειακά μας οδηγούν σε δύο ενάρετες τακτικές, την τέχνη και τη φρόνηση (Ηθικά Νικομάχεια Ζ, 1140a. Πρβλ. Πορτελάνος Σ., Θέματα Θρησκειοπαιδαγωγικής, Εκδ. Ένοια 2010). Στον Χριστιανισμό αυτές «σαρκώνονται» με τη γέννηση του Λόγου σε όσους τον ενστερνίζονται σε οποιεσδήποτε συνθήκες ζωής, όπως ανεξέλεγκτης φτώχειας, ασθένειας, φόβου, πόνου, κατατρεγμού και ανασφάλειας. Αφού ο ίδιος ο Χριστός προσλαμβάνει ολόκληρη την ανθρώπινη φύση για να την ανατάξει, αναμορφώσει στο πρωτόκτιστο κάλλος της. Πριν από 2020 χρόνια η γέννηση του Υιού και Λόγου του Θεού προκάλεσε την αλαζονεία και α-λογία της εξουσίας με τη σφαγή των ανυπεράσπιστων νηπίων, υπολογιζόμενων ως σφετεριστών της. Έτσι και σήμερα μαρτυρούν εκατομμύρια εξαθλιωμένων αθώων ανθρώπων, σε υποανάπτυκτες και «αναπτυγμένες» χώρες, γηγενείς, μετανάστες, πρόσφυγες, άστεγοι, άποροι, απόρροια ακοινωνητών «κοινωνιών» κάτω από τη σύγκρουση αμετανόητων δυναστών και ιμπεριαλιστών, απρόσωπων χρηματιστηρίων του συμφέροντος. Διχάζονται για τον «υπόγειο» πλούτο και κωφεύονταν εξ οιήσεως από τον επουράνιο πλούτο που γεννά δοξαστική τέχνη σύνθεσης: «Δόξα εν υψίστοις Θεώ και επί γης ειρήνη». Η γέννηση του Υιού και Λόγου συνεχίζει να κρούει τη θύρα στην πονεμένη ανθρωπότητα, ώστε να αφήσει χώρο να «σκηνώσει» και να ελευθερώσει τον έσω ανθρωπο από τις πληγές της εγωπάθειας. Η περιφρόνηση του Λόγου της φρόνησης από τον άνθρωπο προκάλεσε τη γέννηση ιών α-λογίας και α-καρδίας, την αδιαχείριστη οικο-αλογία στη δημιουργία, με συνέπεια την καταστροφή λογικών και άλογων όντων.

Η εορτή των Χριστουγέννων, ως πνευματική εορτή, διαχρονικά, διαγενεαλογικά και ιστορικά βιωμένη, ασκεί μεγάλη επίδραση στις ψυχές όταν πρόκειται για αποκάλυψη προσώπου ή αρχετυπικού συμβόλου με πανανθρώπινες και οικουμενικές διαστάσεις, που εμπνέει με την ταπείνωση, την αγάπη και την ελπίδα. Στην πνευματική αυτή ποιότητα, σ' αυτό το λείμμα, τη μικρά ζύμη, ανήκουν οι σημερινοί Σαμαρείτες που προβάλλονται ως πρότυπα του σαρκωθέντος Λόγου της αγάπης ενάντια στον αιθασο-, α-λογο και θανατηφόρο ιό (κορονοϊό) που δοκιμάζει αυτή την εποχή τον άνθρωπο.

Ο Χριστιανισμός, καθώς εξαπλωνόταν στον ελληνορωμαϊκό κόσμο τους πρώτους αιώνες μ.Χ., παράλληλα κατακτούσε έδαφος και η λατρεία του Ήλιου, μια από τις σημαντικότερες φυσικές θρησκείες. Ο μεγαλύτερος εορτασμός της λατρείας του Ήλιου ετελείτο τις τελευταίες ημέρες του Δεκεμβρίου, μετά το χειμερινό ηλιοστάσιο, όταν αρχίζει να μεγαλώνει η ημέρα. Ήταν η τελευταία γιορτή ενός γιγάντιου κοσμοειδάλου που ωστόσο ο θάνατός του ήταν αναπόφευκτος. Το χειμερινό ηλιοστάσιο σήμαινε τη νίκη του φωτός πάνω στο σκοτάδι. Με τον

Χριστό, «το Φως το της γνώσεως» μετέβαλε το χειμερινό ηλιοστάσιο της ψυχής σε αειφόρο έαρ, σε φωτοστάσιο στα αδιέξοδα του κόσμου. Ο Χριστιανισμός μεταστοιχείωσε τη γιορτή του θνητοειδάλου σε πνευματική με αναγωγή σε πρόσωπο, μετέβαλε την προσκύνηση των θνητών θεοποιημένων αντι-κειμένων σε λειτουργία αιώνια του Θεανθρώπου, του άδυτου ηλίου της δικαιοσύνης και της αρετοφάνειάς του. Ανέτρεψε την αντικειμενοποίηση της θρησκείας σε προσωποποίηση της Αλήθειας και της «κοινωνίας» της. Μεταποίησε το νόημα της ζωής από τη λατρεία του «φαίνεσθαι» σε συνθήκη με την ουσία, σε διαθήκη με την όντως ζωή. Η κοινωνία των χριστιανών επέλεξε την ίδια μέρα που λάτρευαν το υλικό φως οι «εθνικοί», ειδωλολάτρες, οι πιστοί να γιορτάζουν την είσοδο στην ιστορία της αυθεντικής πηγής του γνήσιου πνευματικού Φωτός, που προδρόμησε η ελληνοκλασική σοφία. Άλλωστε ο ίδιος ο Χριστός έχει αυτοαναγγελθεί και αυτοσυστηθεί ως «ανέσπερο φως»: «Εγώ ειμι το φως του κόσμου...».

Είναι σημαντικό γεγονός ότι, μετά τον αυτοκράτορα Αυρηλιανό, στις αρχές του 4ου αι. ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος μεταστράφηκε από τη λατρεία του Ήλιου στο Χριστιανισμό, δηλαδή στην πνευματική λατρεία του ηλίου της δικαιοσύνης που ψάλλει ο ύμνος των Χριστουγέννων. Ο φυσικός ήλιος έγινε σύμβολο, η αντανάκλαση του υπερβατικού, πνευματικού θείου και φωτοδόχου ήλιου της ύπαρξης. Η λατρεία μεταφέρεται από τις τυφλές δυνάμεις της φύσης στον Ένα που βρίσκεται υπεράνω της φύσης και είναι δημιουργός της. Αποκαλύπτεται η πηγή της ζωής και της ουσίας της. Είναι εκείνο το Ένα του Τριαδικού Θεού που μυσταγωγικά επιφέρει και διδάσκει την ενότητα των ανθρώπων. Ο αυτόφωτος σαρκωμένος Λόγος δίνει άλλο περιεχόμενο στις σχέσεις και στον σκοπό της ζωής, και προσφέρεται, αδαπάνητα, για να επανανοματισθεί ο κόσμος. Στη φανέρωση του Θεανθρώπου αποκαλύπτεται τόσο η εικόνα του τέλειου άνδρου Θεού όσο και του τέλειου ανθρώπου που ως ενότητα συνάπτει «το φως το της γνώσεως». Αυτό το μήνυμα ερμηνεύει τα Χριστούγεννα ως την υπερβατική και καθολική αποκάλυψη του νοήματος της ζωής σε όλες τις γενιές των ανθρώπων και της ιστορίας. Αλίμονο αν η φύση του ανθρώπου μετά την ανάμνηση αυτού του γεγονότος φυλακίσει το νόημα της εορτής στα σύμβολα και τα εξωτερικά φώτα, που θα σβήσουν μετά το εορταστικό δωδεκαήμερο. Με τη γέννηση του Υιού και Λόγου του Θεού δίνεται η δυνατότητα απαγκίστρωσης του ανθρώπου -μικρόκοσμου- από την εμμονή στον φυσικό κόσμο (φυσιοκρατία) και εισόδου του στον πνευματικό και αόρατο που είναι μέρος του «Μεγάκοσμου». Είναι πρόταση εξόδου του ανθρώπου από τη ματαιότητα του κόσμου και εισόδου στο εσωτερικό φως με το οποίο θεάται το νυν και το αεί ευ ζην.

Η γέννηση του Θεανθρώπου – Μυστήριο

Η γέννηση του Χριστού, σύμφωνα με την εκκλησιαστική

υμνολογία, αποτελεί ένα «φοβερό», «ξένο», «Μέγα, παράδοξο θαύμα» και «μυστήριο». Ο άνλος Υιός και Λόγος του Θεού «καταδέχεται» να σαρκωθεί από πανάγιο δημιούργημά του (αειπάρθενο Θεοτόκο) επί γης. Επομένως, ο πεπερασμένος νους αδυνατεί να χωρέσει και να ερμηνεύσει με τη λογική αυτό το υπερφυσικό γεγονός. Ένας ντετερμινιστικός τρόπος σκέψης καταφέρνει να μεταβάλλει τον Χριστιανισμό σε εγκόσμιο, εμπορικό, θρησκευτικό είδος για παρασκευή ληξιπρόθεσμων αγαθών και σκευασμάτων. Είναι πρωτοφανές και πρωτάκουστο για την κοσμοϊστορία ότι με το υπέρλογο και «υπέρ-έννοια» γεγονός της Γέννησης του Χριστού «νενίκηνται οι όροι της φύσης». Έτσι εκπληρώνεται η προφητεία του προφήτη Ησαΐα οκτακόσια χρόνια πριν: «Ιδού η Παρθένος εν γαστρί έξει, και τέξεται νιόν, και καλέσεις το όνομα αυτού Εμμανουήλ» (Ησ. 7,14. Πρβλ. Ματθ. 1,23). Επομένως, το μυστήριο της Γέννησης του Χριστού, μεταμορφωτικής δύναμης, εφόσον ανήκει στα ανερμήνευτα θαύματα και «υπέρ-φύσιν» παράδοξα της φύσης και της ζωής γίνεται αποδεκτό μόνο με την πίστη και την Θεοτοκομίμητη ταπείνωση. Ο άνθρωπος μόνο με υπέρβαση της λογικής αυτοδυναμίας και αδυναμίας μπορεί να γίνει κοινωνός του λυτρωτικού μυστηρίου, σύμφωνα με έναν ύμνο του Αγίου Ανδρέα Κρήτης: «Ου φέρει το μυστήριον ἐρευναν, πίστει μόνη τούτο πάντες δοξάζομεν» (Μηναίο, γ' Κάθισμα όρθρου 25ης Δεκεμ.).

Η εορτή των Χριστουγέννων αφορά τη σχεσιακή αναφορά του ανθρώπου με τον Θεό, τον συνάνθρωπο και τον κόσμο. Ο Χριστός ονομάζεται Λόγος και Λυτρωτής. Δηλαδή αποκαλύπτει τόσο τον λόγο και την αιτία της δημιουργίας, όσο και την προοπτική και τον τρόπο της απολύτρωσης. Για να γίνει αυτό ο Λυτρωτής έπρεπε να ανήκει και στα δύο μέρη, δηλαδή να είναι ταυτόχρονα Θεός και άνθρωπος, γιατί διαφορετικά η διακοπείσα κοινωνία μεταξύ Θεού και ανθρώπου δε θα μπορούσε να αποκατασταθεί, θα ήταν ανοίκεια. Όταν λέμε γέννηση του Υιού του Θεού ή σάρκωση του Λόγου, η φράση αυτή σημαίνει ότι η Αλήθεια για την Αιτία της δημιουργίας και του νοήματος της ζωής υποστασιάζεται σε πρόσωπο και όχι σε κάποια αυτόκλητη ιδέα ή ανθρώπινη και άσαρκη ιδεολογία. Η σχέση και η κοινωνικότητα της Τριαδικής θεότητας αποκαλύπτεται στο πρόσωπο του Θεανθρώπου για να φανερωθεί η προπτωτική αυθεντική κοινωνία του ανθρώπου (ουσιαστική – οντολογική – προ-κοινωνικότητα).

Η διαστροφή του νου από το εγώ και τον ναρκισσισμό προκάλεσε και ρήξη της σχέσης του ανθρώπου με τον Θεό δημιουργό, τον συνάνθρωπό του, αλλά και με τη φύση της οποίας αποτελεί μέρος συμβατικό. Η φύση της Ενανθρωπήσεως, της σαρκώσεως του Λόγου, δηλαδή της ένωσης της θείας μεγαλοσύνης με την ανθρώπινη ύπαρξη και αδυναμία είναι ένα ανεξιχνίαστο μυστήριο με σκοπό την ενσωμάτωσή μας στην Αλήθεια, στο πρόσωπο του Ενανθρωπήσαντος Θεού. Επίσης, είναι «μυστήριο παράδοξο», ως θεοπρόβλητος και προνοιακός, προαιωνίως, σκοπός.

Όπως ο Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής διακηρύττει ότι η Ενσάρκωση πρέπει να θεωρηθεί ως απόλυτος και πρωταρχικός σκοπός του Θεού στην πράξη της Δημιουργίας. Και αυτό θεωρείται ως «ο της αρχής των όντων προεπινούμενος θείος σκοπός» (PG 90, 621,624). Δηλαδή ο Θεός έχει προεπινόήσει, προνοήσει τον τρόπο της λύτρωσης του ανθρώπου, πριν ο άνθρωπος το σκεφτεί, αναιρώντας τη μυθολογία περί ειμαρμένης.

Αυτή όμως η «προεπινοούμενη» σοφία του Θεού για την Ενσάρκωση του Λόγου ως ενέργεια εκτείνεται και στη δημιουργία της ανθρώπινης φύσης. Αυτή η σοφή προεπινόηση ως προ-καταβολή προϋποθέτει και θεία «καταβολή» στον άνθρωπο. Δηλαδή, κατά τον Άγιο Μάξιμο, δημιουργεί την «καταβολή», τη δυνατότητα που έχει φυτεύεται στον ανθρώπινο εαυτό ώστε να αποδεχθεί του «θείου του σκοπού το μέγα μυστήριο» (PG 91, στ. 1305 εξ.). Και ο Αριστοτέλης αναφέρει το ρήμα «φυτεύω» προκειμένου να καταδείξει ότι το αγαθό είναι εγκατεσπαρμένο στη φύση του ανθρώπου ή κατά τη θρησκεύουσα ψυχολογία στο συλλογικό ασυνείδητο.

Αθεϊσμός: λανθάνων θεϊκός υπαρξισμός

Σύμφωνα με τον Άγιο Γρηγόριο Νύσσης, ο οφθαλμός μπορεί να επικοινωνήσει με το φως, διότι έχει μέσα του ριζαμένη μια φωτιστική δύναμη, μια «αυγή». Εκ παραλλήλου και η δυνατότητα επικοινωνίας με τον Θεό επιτυγχάνεται με την παρουσία μιας «εγκεκραμένης» στην ανθρώπινη φύση του συγγένειας, ώστε να δημιουργείται έφεση, πόθος προς το οικείο και θείο (Γρηγόριος Νύσσης, Κατηχητικός Μέγας 5). Επομένως, η συγγένεια με τον Θεό έχει τη ρίζα της στον «λόγο» που βρίσκεται μέσα σε κάθε δημιούργημα (Άγ. Μάξιμος, Περί Αποριών 41, PG91, 1329 A). Ένας αθεϊσμός είναι λανθάνων θεϊκός υπαρξισμός, είναι μια εν υπνώσει στο ασυνείδητο «καταβολή» των Χριστουγέννων, είναι υποφώσκουσα ελπίδα του εαυτού, του «κατ’ εικόνα». Συνεπώς, το «κατ’ εικόνα» είναι καθολικό προσόν και προίκα του ανθρώπου, και κάθε προσπάθεια να ευρεθεί συγκεκριμένο σημείο του στο οποίο να εδρεύει η θέση της εικόνας θα μείνει άκαρπη και άρρητη, εφόσον έχει δωρεοδοτική, πνευματική υπόσταση στο ανθρώπινο Είναι. Η αφύπνιση και η εγρήγορση είναι ενέργειες που απορρέουν και συνδέουν την ασυνείδητη «καταβολή-θείο εμφύτευμα» με τη συνειδητοποίηση, μυστηριακά, της «Δεσποτικής» εορτής ως Αποκαλυπτικής γνώσης σε οδοφράγματα απομάγευσης του κόσμου. Είναι χαρμόσυνο, ανεκλάλητα, γεγονός επειδή γεννιέται το Αρχέτυπο, ως πρόσωπο, του «κατ’ εικόνα» μας, που είναι (το κατ’ εικόνα) εγκατεσπαρμένο στη φύση μας.

Η συμμετοχή στο μυστήριο της Σάρκωσης του Λόγου απαιτεί υπέρβαση, κάθαρση της εγωτικής ανθρώπινης βούλησης και αναστοχασμό γύρω από τα αίτια της αλλοτρίωσης του ανθρώπου και αποστασίας του από την ουσία της ύπαρξης και γέννησής του. Δυστυχώς η λατρεία

της κτίσης παρά του Κτίσαντος αυτήν και η επισώρευση φερτών υλικών α-λογίας συγκαλύπτουν τις θείες καταβολές του Λόγου που είναι εγκατεσπαρμένες στην ανθρώπινη ύπαρξη. Η αδιαφορία και η παθητική συγκατάθεση για ότι συμβαίνει σημαίνει μια αχλή που σκέπασε τη λειτουργία του Λόγου, που ως άδυτος ήλιος αναμένει να φωτίσει και να ελευθερώσει την ανθρώπινη ψυχή από τα σκοτάδια της. Τα οντολογικά και ηθικά μας αντανακλαστικά χωρίς παιδεία, πρόσληψή μας από τον Λόγο, ακυρώνονται με την παραπλάνηση της ψυχής σε ετερόκλητες προς τη φύση της αποδημίες.

Την εποχή της γέννησης του Θεανθρώπου ο κόσμος βρισκόταν στο σκοτάδι και στην πανδημική πνευματική σύγχυση. Η είσοδος στην ιστορία του αδαπάνητου Λόγου της αγάπης ανέτρεψε την απαισιοδοξία και τη μετέτρεψε σε ελπίδα, μας έμαθε τον τρόπο με τον οποίο φανερώνεται και γεννιέται η Αλήθεια, προσωπικά και κοινωνικά. Στη δοκιμασία και στον πόνο που περνά ο σημερινός κόσμος από τον μολυσματικό ίό, υλικό και πνευματικό, τα Χριστούγεννα γίνονται πηγή φανέρωσης του οντολογικού νοήματος της ζωής, της αληθινής ελπίδας και του συνανθρωπισμού, προέλευση της προσωπαρχικής ζωής των τριαδικών προσώπων. Η γέννηση του Χριστού σε «σπήλαιο» απέριττο, περίλουστο αγαθότητας και σοφίας αποτελεί εξέγερση ενάντια στην αλαζονεία, στις χρεοκοπημένες ιδεολογίες, στην εξουσιολαγνεία, στην απληστία, στην άχαρη οικονομία της ανισότητας, στην αναισθησία, στη φτώχεια και στην αδικία, στη μονομερή και θετικιστική ερμηνεία της φθοράς και του θανάτου. Το φτωχικό, ταπεινό και αθόρυβο κατάλυμα γίνεται αειφόρο σύμβολο δοξολογίας, οικο-Λογίας, μεταμορφωτικής δύναμης και εσωτερικού φωτισμού. Δεν πρόκειται για ταπείνωση ως υποτίμηση του εαυτού, αλλ' ως αρετή που γεννά την Αγάπη, ως «λυτήριο αμαρτημάτων», και καρπίζει την ενότητα και τη μέθεξη με την Αλήθεια. Στο νηπιοκατάλυμα του Θεανθρώπου αποκαλύφθηκε το έσοπτρο του πλατωνικού σπηλαίου, των καρδιών που αναζητούν άσβεστο φως πορείας. Σ' αυτό πρέπει να ακουμπήσει και να ξεφορτώσει ο σύγχρονος άνθρωπος τα βαρίδια της αλαζονείας, της οίησης και του μίσους, παίρνοντας δύναμη και μιμούμενος την αγάπη και την ταπείνωση του θείου βρέφους.

Ο Υιός και Λόγος γεννιέται ως άνθρωπος και ο άνθρωπος ομοιοτρόπως, «ηλικία» και «χάριτι», καλείται να εξελιχθεί και να εκπολιτιστεί. Η «ταυτότητα» του Χριστού ταυτοποιεί την καταγωγή και τον τρόπο ζωής και ύπαρξης του ανθρώπου. Για τον Καζαντζάκη «ο άνθρωπος όταν νιώθει πόνο είναι ζωντανός... Άλλα όταν νιώθει τον πόνο του άλλου, τότε, ναι είναι άνθρωπος». Τότε, η πανδημία του ιού των παθημάτων γίνεται πανδημία της λύτρωσης, του εσωτερικού φωτός και της ελευθερίας από την «ιο-κρατία» του υλισμού, των παθών και της «μοναξιάς», του απρόσωπου κεφαλαίου της ιδιοτέλειας. Η γέννηση

του Χριστού καταφάσκει τη χαρά μιας νέας αντίληψης για τη δημιουργία, τη φύση, τη θέση του ανθρώπου και την κατανόηση του κόσμου. Ο Χριστός γίνεται το πρότυπο παγκόσμιας ενσυναίσθησης, αφού σκέπτεται και αισθάνεται κάθε άνθρωπο. Η γέννηση του Θεανθρώπου αποτελεί μια οντολογική και οικολογική πρόταση για τη διαχείριση του κόσμου και την αξιακή του κλήση.

Χριστός ετέχθη! Αληθώς ετέχθη! ☺

Αγαπητοί συμμαθητές, το παρόν τεύχος (No 50)

κυκλοφορεί μόνο σε πλεκτρονική μορφή

λόγω των συνθηκών που διανύουμε.

Ενημερώστε τους φίλους συμμαθητές
να στείλουν το e-mail τους ή συγγενικό,

για την ανάγνωση της Φωνής των Αποφοίτων.

Υπενθύμιση: Η Φωνή των Αποφοίτων εκδίδεται
χάρη στις συνδρομές σας. Παρακαλούμε,
όσοι μπορείτε, να ανταποκριθείτε.

To Δ.Σ.

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Τον Βλάσιον Φειδά, Ομοτίμου Καθηγητού ΕΚΠΑ

Τό δέκατο ζήτημα γιά τή συμμετοχή τῶν πιστῶν τό- σο στή θεία Λειτουργία, όσο και στή θεία κοινωνία προέκυψε αἰφνιδίως ἀπό τήν ἀπρόβλεπτη και ἐπικίνδυνη ἀπειλή τοῦ κορονοϊοῦ ἐναντίον τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου σέ παγκόσμια κλίμακα, μὲ τίς γνωστές μάλιστα τραγικές συνέπειες γιά σχεδόν ὅλους τούς λαούς τοῦ κόσμου.

Εἶναι λοιπόν εὐνόητος ὁ πανικός ὡχι μόνο τῶν πολιτικῶν, ἀλλά και τῶν θρησκευτικῶν ἡγεσιῶν τόσο γιά τόν τρόπο ἀντιμετωπίσεως τῆς ραγδαίας, ἐπικίνδυνης και ἀκατάσχετης ἀπειλῆς, ὅσο και γιά τήν ἀμεσώτερη και ἀποτελεσματικότερη προστασία τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων και τῶν λαῶν ἀπό τήν συνεχῶς ἐντεινόμενη ἀπειλή. Συνεπῶς, ἡ ταχύτητα τῆς διαδόσεως τῆς παγκόσμιας ἀπειλῆς ἐπέβαλε τήν ἀμεσητή λήψη τῶν ἀναγκαίων προληπτικῶν μέτρων.

Ὑπό τήν πίεση τῆς ἀπειλῆς αὐτῆς, γιά σχεδόν ὅλους τούς λαούς τοῦ κόσμου, οἱ Κυβερνήσεις τους ἀντέδρασαν, μέ γνώμονα τίς εἰσηγήσεις τῶν ἀρμοδίων ἐκπροσώπων τῆς ιατρικῆς ἐπιστήμης, μέ ἡ και χωρίς τά ἀναγκαῖα ἀμεσα προληπτικά μέτρα, στά μέτρα δέ αὐτά ἐντάχθηκαν και ὅλες οἱ θρησκείες τῶν κρατῶν. Συνεπῶς, προτάχθηκε ἡ προστασία τοῦ θείου δώρου τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων ἔναντι ὅλων τῶν δημοσίων ἡ ἰδιωτικῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν και ὅλων τῶν θρησκευτικῶν συνάξεων ἡ τελετουργιῶν, γι' αὐτό ἐπιβλήθηκαν αὐστηρά και γενικά μέτρα ἀπό σχεδόν ὅλες τίς Κυβερνήσεις τοῦ κόσμου.

Ἡ ἀμεσητή λοιπόν ἐφαρμογή ἀπό τήν Ἑλληνική Κυβέρνηση τῶν ἀναγκαίων αὐστηρῶν προληπτικῶν μέτρων αἰφνιδίασαν και τήν ἐκκλησιαστική ἡγεσία, ἀφοῦ ἀπαγόρευναν αὐστηρῶς ὅλες τίς καθιερωμένες λατρευτικές συνάξεις τῶν πιστῶν και ἀξιωναν τήν συναίνεση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡγεσίας, συμφώνως πρός τίς σχετικές εἰσηγήσεις τῆς ἀρμόδιας ιατρικῆς ἐπιτροπῆς, γι' αὐτό προέκυψε και τό πολύπλοκο ζήτημα τοῦ λόγου ἡ τοῦ τρόπου τῆς κοινωνίας τῶν πιστῶν.

Τό πολύπλοκο αὐτό ζήτημα προκάλεσε διαφωνίες ἡ ἀντιθέσεις, ἐπειδή δέν εἶναι σαφής στή θεία Λειτουργία ἡ διάκριση τῆς τελετουργίας τῆς θείας Εὐχαριστίας γιά τόν καθαγιασμό τῶν τιμίων δώρων ἀπό τή μετάδοση τῶν καθαγιασμένων τιμίων δώρων στούς πιστούς. Ἡ ἀσάφεια τῆς διακρίσεως αὐτῆς προκάλεσε πάντοτε ἐπικίνδυνες συγχύσεις στήν Ἐκκλησία τῆς Δύσεως, μετά τό σχίσμα τοῦ IA' αἰώνα (1054), μέ τήν αὐθαίρετη ἐπιβολή τοῦ ἀδοκίμου ὄρου «μετουσίωσις» ἀντί τοῦ καθιερωμένου

ὅρου «μεταβολή» γιά τά καθαγιασμένα τίμια δῶρα, ἡ ὅποια εἶχε ἐπικίνδυνες θεολογικές, ἐκκλησιολογικές και λειτουργικές συνέπειες (Καθαγιασμός τῶν τιμίων δώρων μέ τούς λόγους τοῦ Χριστοῦ, Κατάργηση τῆς Ἐπικλήσεως τοῦ ἀγίου Πνεύματος, Ἐπιβολή τῶν ἀξύμων, Κοινωνία τῶν λαϊκῶν μόνο μέ τόν καθαγιασμένο ἄρτο [δστια] κ.ἄ.).

Βεβαίως, ἡ μετάδοση τῶν καθαγιασμένων τιμίων δώρων διακρινόταν πάντοτε ἀπό τόν καθαγιασμό τους στήν Άναφορά τῆς Εὐχαριστιακῆς συνάξεως ἥδη κατά τούς ἀποστολικούς χρόνους, μέ ἀμετάθετο μάλιστα γνώμονα τόν Μυστικό Δεῖπνο τοῦ Χριστοῦ και τῶν Ἀποστόλων του. Ἐτσι, ὁ φιλόσοφος και μάρτυς Ιουστίνος (μέσα τοῦ B' αἰώνα) ἀναφέρει ὅτι «εὐχαριστήσαντος τοῦ προεστώτος και ἐπευημήσαντος παντός τοῦ λαοῦ, οἱ καλούμενοι παρ' ἡμῖν διάκονοι, ἐκάστω τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπό τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου και οἴνου και ὅδατος, και τοῖς οὐ παροῦσιν ἀποφέρουσιν» (Α' Ἀπολογία, 66). Κατά τή σχετική μαρτυρία τοῦ Τερτυλλιανοῦ, ὁ τελετουργός τοῦ μυστηρίου Ἐπίσκοπος ἡ Πρεσβύτερος προσέφερε τόν καθαγιασμένο ἄρτο (σῶμα) και ὁ διάκονος προσέφερε τόν καθαγιασμένο οἶνο (αἷμα) μέ τό iερό Ποτήριο (De corona, 3), γι' αὐτό οἱ πιστοί πρόσεχαν νά μήν πέσουν ψυχίᾳ ἀπό τά χέρια τους γιά νά μή βεβηλωθοῦν. Όστόσο, οἱ εὐρισκόμενοι σέ καθεστώς νηστείας ζηλωτές χριστιανοί δέν διέκοπταν τή νηστεία γιά νά λάβουν τά τίμια δῶρα, γι' αὐτό τούς προέτρεπε νά λαμβάνουν στά χέρια τους τόν ἐμβαπτισμένο στόν οἶνο καθαγιασμένο ἄρτο και νά μεταλαμβάνουν μετά τό πέρας τῆς νηστείας (Ad uxorem, II, 5). Ἄλλωστε, ὁ καθαγιασμένος ἄρτος τῆς Εὐχαριστίας ἀποστελλόταν και στούς μή δυναμένους νά παραστοῦν ὑπό τή μορφή μικροῦ τεμαχίου, στό ὅποιο εἶχε ἐπισταχθῆ και καθαγιασμένος οἶνος γιά τή μετάληψή τους.

Εἶναι λοιπόν εὐνόητον ὅτι ἡ συχνή θεία Κοινωνία τῶν πιστῶν κατά τούς πρώτους αἰῶνες δέν ἦταν πάντοτε συνδεδεμένη μέ τήν τελετουργία ἡ μέ τή συμμετοχή τῶν πιστῶν στή θεία Λειτουργία, ἀφοῦ μποροῦσαν νά λάβουν περισσότερες ἀπό μία μερίδες ἀπό τά καθαγιασμένα τίμια δῶρα και νά τά φυλάσσουν στήν οἰκία τους γιά τή συχνή ἡ και τήν καθημερινή μετάληψή τους. Ὑπό τό πνεύμα αὐτό, ὁ Μ. Βασίλειος, σέ ἐπιστολή του πρός τήν πατρικία Καισαρία τόνιζε ὅτι εἶναι «τό κοινωνεῖν καθ' ἐκάστην ἡμέραν... καλόν και ἐπωφελές... Ήμεῖς μέντοι γε τέταρτον καθ' ἐκάστην ἐβδομάδα κοινωνοῦμεν... Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δέ και ἐν

Αἰγύπτῳ ἔκαστος καὶ τῶν ἐν τῷ λαῷ τελούντων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔχει κοινωνίαν ἐν τῷ οἴκῳ καί, ὅτε βούλεται, μεταλαμβάνει δι' ἑαυτοῦ... Ταυτόν τοίνυν ἐστι τῇ δυνάμει, εἴτε μίαν μερίδα δέξεται τις παρά τοῦ ἰερέως, εἴτε πολλὰς μερίδας ὁμούν» (PG., 32, 484-485).

Ἡ ἀποστολικὴ αὐτή παράδοση γιά τὸν τρόπον μεταδόσεως ἡ μεταλήψεως τῶν καθαγιασμένων τιμίων δώρων, ἥτοι μὲ τὴν μετάδοσην ἀπό μὲν τὸν τελετουργὸν τῆς θείας Λειτουργίας τοῦ καθαγιασμένου ἄρτου στὸ δεξιό χέρι τοῦ μεταλαμβάνοντος πιστοῦ, ἐνῶ ὁ διάκονος τοῦ προσέφερε μὲ τὸ ἱερό Ποτήριο τὸν καθαγιασμένον οἶνον. Ὄστοσο, ἃν ὁ πιστός ζητοῦσε περισσότερες τῆς μιᾶς μερίδες, τότε ἐπιστάζοντο σὲ αὐτές σταγόνες τοῦ καθαγιασμένου οἴνου εἴτε γιά τὴ δική τους συχνή κοινωνίᾳ ἡ καὶ για τὴ μεταφορά τους στοὺς μή δυναμένους νά παραστοῦν για σοβαρούς λόγους στήν Εὐχαριστιακή σύναξη πιστούς.

Βεβαίως, τόσο ὁ τρόπος μεταδόσεως τῶν καθαγιασμένων τιμίων δώρων στοὺς πρσερχομένους πιστούς, ὅσο καὶ ὁ τρόπος μεταφορᾶς τους στοὺς ἀπόντες γιά σοβαρούς ἡ καὶ γιά προσχηματικούς λόγους διευκόλυναν τὴν ἄκριτη ἀποφυγὴ τῆς συμμετοχῆς πολλῶν πιστῶν στὴ θεία Λειτουργία, ἀφοῦ εἶχαν πολλές καθαγιασμένες μερίδες στήν οἰκία τους καὶ μεταλάμβαναν, μὲ τὴ συναίνεση μάλιστα καὶ τῶν τελετουργῶν τῆς θείας Λειτουργίας. Ὑπό τὸ πνεῦμα αὐτό, εἰσήχθη καὶ ἡ ἀνάμιξη τῶν καθαγιασμένων στοιχείων τοῦ ἄρτου καὶ του οἴνου στὸ ἱερό Ποτήριο τῆς θείας κοινωνίας γιά τὴ μετάληψη τῶν πιστῶν μὲ τὴ χρήση λαβίδας, ἀφοῦ μὲ τὸν παλαιό τρόπο ὑπῆρχε πάντοτε ὁ κίνδυνος τόσο τῆς βεβηλώσεως τῶν μεταφερομένων στὶς οἰκίες τῶν παρόντων ἡ καὶ τῶν ἀπόντων πιστῶν καθαγιασμένων μερίδων τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ὅσο καὶ τῆς ἀποδυναμώσεως τῆς ἐπιθυμίας τῶν πιστῶν γιά τὴ μετάληψή τους.

Ἡ ἀνάμιξη λοιπὸν τῶν καθαγιασμένων τιμίων δώρων καὶ ἡ χρήση τῆς λαβίδας εἰσήχθη πρώτα στήν Ἀνατολή καὶ μετά διαδόθηκε στή Δύση. Προφανῶς, εἰσήχθη στὶς Μονές τῶν Ἀκοιμήτων τῆς ἀσιατικῆς περιοχῆς τῆς Κων/πόλεως, στὶς ὁποῖες οἱ πολλοί μοναχοί εἶχαν κατανεμηθῆ σὲ ἔξι χρονούς καὶ τελοῦσαν συνεχῶς ἐκ περιτροπῆς τῇ νυχθύμερῃ θεία Λειτουργίᾳ μὲ τὴν ὀμαδική συρροή σὲ αὐτές καὶ πολλῶν εὐλαβῶν πιστῶν τῆς Κων/πόλεως. Βεβαίως, οἱ πιστοὶ αὐτοὶ μεταλάμβαναν καὶ ἐλάμβαναν τίς ἐμποτισμένες στὸν καθαγιασμένο οἶνο μερίδες μὲ τὴ λαβίδα σὲ πολύτιμα δοχεῖα γιά νά τὶς μεταφέρουν στοὺς οἰκείους τους, καίτοι ἡ χρήση πολυτίμων ἡ καὶ χρυσῶν δοχείων γιά τὴν ὑποδοχή τῶν καθαγιασμένων μερίδων τοῦ σώματος Χριστοῦ σκανδάλιζε πολλούς εὐλαβεῖς πιστούς, ὡς μία προκλητική μεταιοδοξία, ἡ ὁποία μάλιστα ἀπαξιώνε τὴν καθιερωμένη παλαιά παράδοση.

Ὑπὸ τὴν ἔννοια αὐτή, ἡ Πενθέκτη Οἰκουμενική σύνοδος (691) ἀποδοκίμασε τὴ ματαιόδοξη αὐτή νέα τάση μὲ τὸν 101 κανόνα, ὁ ὁποῖος τόνιζε ὅτι «εἴ τις τοῦ ἀχράντου σώματος μετασχεῖν ἐν τῷ τῆς συνάξεως βουληθεί ταιρῶ, καὶ ἐμπροσθεν αὐτοῦ τῇ μετουσίᾳ γενέσθαι, τὰς χεῖρας σχηματίζων εἰς τύπον σταυροῦ, οὕτω προσίτω καὶ δεχέσθω τὴν κοινωνίαν τῆς χάριτος. Τούς γάρ ἐκ χρυσοῦ ἡ ἄλλης ὑλης ἀντί-

χειρός τινα δοχεῖα κατασκευάζοντας πρός τὴν τοῦ θείου δώρου ὑποδοχήν, καὶ δι' αὐτῶν τῆς ἀχράντου κοινωνίας ἀξιούμενους, οὐδαμῶς προσιέμεθα, ὡς προτιμῶντας τῆς τοῦ Θεοῦ εἰκόνος (=ἄνθρωπον) τὴν ἄψυχον ὑλην καὶ ὑποχείριον...» (Σύνταγμα, ΙΙ, 864-865). Βεβαίως, ὁ κανόνας αὐτός δέν ἀποδοκιμάζει τὴ χρήση εὐπρεπῶν καὶ ἀσφαλῶν δοχείων γιά τὴ μεταφορά καθαγιασμένων μερίδων στοὺς μή δυναμένους νά παραστοῦν στὴ θεία Λειτουργία γιά σοβαρούς λόγους πιστούς ἡ στούς ἐρημίτες μοναχούς, ἡ ὁποία ἦταν καθιερωμένη στήν έκκλησιαστική πράξη.

Συμπεράσματα

Πρῶτον, ὅλα τά ιερά Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας ἔχουν δύο βασικές, κοινές καὶ ἀπαραίτητες πτυχές, ἥτοι τόσο τὴν τελετουργία, ὅσο καὶ τὴ μετάδοση τους μυστηρίου στοὺς πιστούς, ίδιαίτερα δέ τὰ τρία εἰσαγωγικά Μυστήρια (Βάπτισμα, Χρῆσμα, θεία Εὐχαριστία) καὶ ἡ Ιερωσύνη.

Δεύτερον, ἡ τελετουργία τῶν Μυστηρίων αὐτῶν εἶναι ἀμετάβλητη στὸν οὐσιαστικό πυρήνα κάθε συγκεκριμένου μυστηρίου, ἀλλ' ὅμως ἡ μετάδοσή τους στοὺς πιστούς ὑπέστη ποικίλες πρακτικές ἀλλαγές στήν ιστορική πορεία τῆς Ἐκκλησίας, γιά τὴν προσαρμογὴ τους στὶς νέες ἀνάγκες τῶν πιστῶν, χωρίς βεβαίως νά ἀλλοιωθῆ ἡ ταυτότητα τοῦ μυστηρίου.

Τρίτον, πηγή ὅλων τῶν Μυστηρίων εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ἀλλ' ὅμως τόσο ἡ τελετουργία, ὅσο καὶ ἡ μετάδοση τῶν Μυστηρίων στήν ἐπίγεια Ἐκκλησία τελειοῦνται πάντοτε μὲ τὴ συνεργία τοῦ ἀγίου Πνεύματος, γιά νά εἶναι βεβαία καὶ ἀσφαλής ἡ ἄρρητη ὄντολογική σχέση τῆς μὲ τὸ ἀναληφθὲν στοὺς οὐρανούς αἰώνιο ιστορικό σῶμα τοῦ Χριστοῦ.

Τέταρτον, ἡ θεία Λειτουργία διακρίνεται στὴ Λειτουργία τοῦ Λόγου καὶ στὴ Λειτουργία τοῦ Μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας, μέ βασικό μάλιστα πυρήνα τῆς τελετουργίας τὴν «Ἀναφορά» τόσο γιά τὸν καθαγιασμό τῶν τιμίων δώρων (Ἀνάμνηση, Ἐπίκληση), ὅσο καὶ γιά τὴν προσαγωγὴ τους, μὲ τὴ μυστική πάντοτε ἐνέργεια τοῦ ἀγίου Πνεύματος, στὸ οὐράνιο θυσιαστήριο τῆς αἰώνιας θείας Λειτουργίας. Στὴ Λειτουργία ὅμως αὐτή, θύτης, θῦμα καὶ θυσιαστήριο εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, γιά νά ἐνωθοῦν τὰ προσαχθέντα τίμια δῶρα μὲ τὸ αἰώνιο ιστορικό του σῶμα καὶ νά ἀντί-

καταπεμφθῆ στούς πιστούς ἡ θεία χάρις, ὥστε νά γίνουν καὶ θείας φύσεως κοινωνοί, μέ τή μετάληψη τῶν καθαγιασμένων τιμίων δώρων στήν τελετουργία τῆς κοινωνίας.

Πέμπτον, στὸ τελετουργικό αὐτὸ πλαίσιο, τὸ μὲν μυστηριακό μέρος τῆς θείας Λειτουργίας παρέμεινε πάντοτε ἀμετάβλητο στὸ συσταθέν ἀπό τὸν ἴδιο τὸν Χριστό μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας, συμφώνως καὶ πρός τὴν ἐντολή του στούς Ἀποστόλους («Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμήν ἀνάμνησιν»), ἐνῶ ἡ μετάδοση τοῦ μυστηρίου στούς πιστούς (κληρικούς, μοναχούς καὶ λαϊκούς) προσαρμόσθηκε πάντοτε στίς ἀνάγκες τῶν πιστῶν, ἥτοι ὅχι μόνο τῶν συμμετασχόντων, ἀλλὰ καὶ τῶν δι' εὐλόγους αἵτιας ἀπολειφθέντων πιστῶν, στούς ὅποιους ἀποστέλλοντο στούς μὲν εγγύς μὲ τὸν διάκονο, στούς δέ μακράν μὲ τοὺς παρόντες οἰκείους τους.

Ἐκτον, σὲ περιόδους ὅμως ἐπικινδύνων μεταδοτικῶν λοιμωδῶν νόσων ἡ Ἰωσεων, ἡ διάδοση τῶν ὅποιων ἀπειλοῦσε τὴν ἴδια τῇ ζωῇ τῶν πιστῶν, ἀναστελλόταν ἡ τελετουργία τῆς θείας Λειτουργίας ἡ ἐτελεῖτο κεκλεισμένων τῶν θυρῶν, ἀφοῦ ἡ προστασία τοῦ θείου δώρου τῆς ζωῆς τῶν πιστῶν ὑπερεῖχε τῆς ἐπιθυμίας τῆς συχνῆς κοινωνίας τους. Ἀλλωστε, ἡ Ἐκκλησία ἀφ' ἐνός μὲν προσεύχεται πάντοτε γιά τοὺς εὐλόγους ἀπόντες πιστούς, ἀφ' ἐτέρου δέ ἀναζήτησε πάντοτε τρόπους γιά τὴν περιοδική ἔστω μετάδοση ἡ ἀποστολή σὲ αὐτοὺς τῶν καθαγιασμένων τιμίων δώρων τῆς θείας κοινωνίας, μὲ τὰ προσιτά σέ κάθε ἐποχή μέσα.

Ἐβδομον, ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος καὶ ἡ Ἱερά

Σύνοδος ὁρθῶς ἀγνόησαν τίς συνήθεις ἄλλωστε αὐθαίρετες καὶ ἀβάσιμες ἀντιδράσεις ὁρισμένων ἀρχιερέων, οἱ δοῦλοι συνέχεαν ἀφελῶς ἢ ἀκρίτως τὴ μετάδοση τῆς θείας Κοινωνίας στούς πιστούς μὲ τὴν τελετουργία τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ἀλλωστε, ὅλοι γνωρίζουν καλῶς ὅτι ἡ παρουσία τῶν πιστῶν στή θεία Λειτουργία δέν συνεπάγεται ἀπαραίτητως καὶ τῇ συμμετοχῇ τους στή θεία Κοινωνία, ἀφοῦ ἡ μετάληψη τῶν καθαγιασμένων τιμίων δώρων ἀποφασίζεται ἀπό τοὺς ἴδιους τούς πιστούς καὶ ὅχι βεβαίως ἀπό τοὺς τελετουργούς τῆς θείας Λειτουργίας.

Ογδοον, ἡ Ἱερά Σύνοδος ἀποδέχθηκε ὁρθῶς τὸ ἐπίμονο αἴτημα τῆς Κυβερνήσεως γιά τὴν ἀναστολή τελέσεως τῆς θείας Λειτουργίας, ἔστω καὶ πρός καιρόν, ἥτοι χωρίς τὴν παρουσία τοῦ λαοῦ, γιά τὴν ἔγκαιρη ἔξουδετέρωση τῆς προφανοῦς σοβαρῆς ἀπειλῆς ἐναντίον τοῦ θείου δώρου καὶ τῆς δικῆς του ζωῆς, ὅπως ἐπραξε πάντοτε ἡ Ἐκκλησία σὲ ἀνάλογες λοιμώδεις ἐπιδημίες ἢ πανδημίες. Συνεπῶς, ἡ Ἱερά Σύνοδος ἀποφάσισε ἐπίσης ὁρθῶς, ἥτοι μετά τὴν ἐκτόνωση τῆς ἀπειλῆς, τόσο γιά τὴ σταδιακή διακριτική συμμετοχή τοῦ λαοῦ, ὅσο καὶ γιά τὴν ἀμεση μετάδοση τῆς θείας Μεταλήψεως τῶν καθαγιασμένων τιμίων δώρων, μέ τὴν καθιερώμένη στήν ὁρθόδοξη παράδοση λαβίδα. Ἀλλωστε, εἶναι κοινή ἡ συνείδηση τῶν πιστῶν ὅτι μέ τὴ μετάδοση τῆς θείας Μεταλήψεως ὅχι μόνο δέν κινδυνεύει ἡ ζωή, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐνισχύεται τὸ θεῖο δῶρο τῆς ζωῆς καὶ μέ τὴ θεία χάρη τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας. ◎

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Tou τέως Μητροπολίτου Καρπενησίου κυρού Νικολάου

Μέσα σ' ἐναν κόσμο εσωτερικά διχασμένο και πνευματικά αλλοτριωμένο εορτάζομε το «μέγα και παράδοξον θαύμα», τη Σάρκωση του Θεού Λόγου, το μοναδικό και ανεπανάληπτο εκείνο γεγονός, που χώρισε την ανθρώπινη ιστορία και ξεπλήρωσε την ανθρώπινη προσδοκία για λυτρωμό, για σωτηρία. Η Θεία ενανθρώπηση είναι το μεγάλο μυστήριο της ιστορίας, που συνοψίζει και ανακεφαλαιώνει τον πνευματικό βίο και αφυπνίζει τον ιστορικό χρόνο, δίνοντας σ' αυτόν μεταφυσικές προεκτάσεις.

Με το «παράδοξον» αυτό γεγονός της εισόδου του Θείου στην ανθρώπινη ιστορία καταργείται η λογία της αμαρτίας, ζωοποιείται ο φθαρμένος λογικά ἀνθρωπος, δημιουργούνται οι προϋποθέσεις αποκαταστάσεως του «κατ' εικόνα» και ανοίγει ο δρόμος για τη θέωση. Το μυστήριο της Θείας ενανθρωπήσεως, ως συγκατάβαση θεϊκή, ἔχει τεράστιες ανθρωπολογικές διαστάσεις, αφού ως κενωτική κίνηση της Θείας αγάπης σημαίνει πρόσληψη της ανθρώπινης φύσεως με δυνατότητα κοινοποιήσεως και αφθαρτοποιήσεως της. Έπρεπε ο όλος ἀνθρωπος να προσληφθεί από τον Θεό, για να σωθεί, για-

τί ὅπως γράφει ο Ἅγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος «το γαρ απρόσληπτον και αθεράπευτον. Ὁ δε ἡνωται τω Θεώ, τούτο και σώζεται».

Όπως τονίζεται στην υπέροχη υμνολογία των Χριστουγέννων «Θεός ανθρώποις εκ Παρθένου πεφανέρωται μορφωθεὶς το καθ' ημάς και θεώσας το πρόσλημμα». Έτσι ἔχομε θέωση της ανθρώπινης φύσεως, ανάσταση της πεσμένης εικόνας και ανάπλαση του βροτείου, του ανθρώπινου γένους. Παράλληλα, η κτίση επανέρχεται στο αϊδιο κάλλος της, η πολυθεῖα των ειδώλων καταργείται και ανατέλλει σε ολόκληρο τον κόσμο «το φως της γνώσεως».

Το μυστήριο των Χριστουγέννων, κατά το οποίο «ο λόγος του Θεού σαρξ εγένετο», «μη εκστάς της (Θείας) της φύσεως μετέσχε του ημετέρου φυράματος», είναι παράδοξο μυστήριο, ανεξερεύνητο, μοναδικό και ανεπανάληπτο ιστορικό γεγονός, ἔνα θαύμα που σπάζει τις κατηγορίες της ανθρώπινης σκέψεως. Όπως παρατηρεί ο Ιερός Χρυσόστομος «ον κατά φύσιν γέγονε το πράγμα, αλλ' υπέρ φύσιν το θαύμα· ἡργησεν η φύσις και ενήργησε του Δεσπότου το βούλημα».

Το μυστήριο των Χριστουγέννων δεν εκλογικεύεται,

δεν αποδεικνύεται νοησιαρχικά, αλλά προσεγγίζεται μόνο με την πίστη. Πολύ εμφαντικά αναγράφεται στους Αίνους της εορτής «ου φέρει το μυστήριον ἐρευνῶν· πίστει μόνη τούτο πάντες δοξάζομεν». Και σε άλλο σημείο ψάλλομε: «πεφανέρωται δε τα θαύματα τοις προσκυνούσιν εν πίστει το μυστήριον».

Η πίστη, ως το μεγάλο μεταφυσικό γεγονός της ψυχής, είναι η υπέρβαση της λογικής, που επιβάλλεται από την ίδια τη λογική, όταν φθάνει στα όριά της. Δεν είναι λοιπόν οι αποδείξεις που χρειάζεται ο πιστός για να θεμελιώσει μέσα του την πίστη στο μυστήριο του σαρκωμένου Θεού. Δεν κατανοείται το μυστήριο των Χριστουγέννων με τα ανθρώπινα αισθητήρια, αλλά βιώνεται μέσα στον άγιο πνευματικό χώρο της Εκκλησίας, όπου ο πιστός κλίνει το γόνυ της ψυχής και ψάλλει: «Ο ἀσαρκος σαρκούται. Ο αόρατος οράται. Ο αψηλάφητος ψηλαφάται. Ο ἀναρχος ἀρχεται. Ο Θεός επί γης παραγέγονε και ο ἀνθρωπος εις ουρανούς αναβέβηκε. Δια τούτο αι δυνάμεις των ουρανών αγάλλονται και η γη συν τοις ανθρώποις ευφραίνεται».

Σήμερα που ζούμε μέσα σε μια γενική πνευματική σύγχυση, στον πυρετό της ταχύτητας, της βίας και του παραλογισμού, σήμερα που αποθεώσαμε την τεχνολογία και ο άνθρωπος παραπλανάται από τις υποσχέσεις ενός σαθρού και ανθρωποπαθούς συστήματος, το οποίο του υπόσχεται ό,τι δεν μπορεί να του προσφέρει, είναι ανάγκη να αναθεωρήσουμε τη μέχρι τώρα πορεία και προτίμησή μας στον κόσμο και να ενστερνιστούμε τις εντολές και τις αρχές του Ευαγγελίου, οι οποίες, παρά τη μανιώδη επιθετικότητα του κόσμου της αμαρτίας, παραμένουν επί αιώνες αδιάφθορες και επίκαιρες.

Όσο οι ηγέτες μας περιφρονούν την πίστη και εισάγουν νέα αντιευαγγελικά συστήματα, όσο ο λαός μας προτιμά να τρέφεται με ξυλοκέρατα και σάπια συστατικά, όσο η παιδεία μας περιορίζεται στην παροχή ξηρών γνώσεων μόνο και αγνοεί τις πνευματικές ανάγκες των νεανικών ψυχών, όσο η κοινωνία μας αποχριστιανίζεται, όσο πρωθείται από τους αρμόδιους η σύσταση ενός άθεου κράτους με τη δικαιολογία της πολυπολιτισμικότητας, τόσο θα διαλύεται η κοινωνική συνοχή και τόσο περισσότερα δεινά θα επισωρεύονται καθημερινά στη ζωή μας.

Είναι αλήθεια ότι όλα αυτά που συνβαίνουν γύρω μας, γεμίζουν την ψυχή θλίψη και ανησυχία. Υπάρχει όμως ελπίδα, υπάρχει φως στον ορίζοντα. Υπάρχει ο πνευματικός χώρος της Εκκλησίας, που είναι ο παρατεινόμενος στους αιώνες Χριστός, όπου δύο χιλιάδες χρόνια τώρα αποτελεί τον ασφαλή χώρο της λυτρώσεως και της καταφάσεως, της σωτηρίας της ανθρώπινης αξίας. Υπάρχει φως, το άστρο της Βηθλεέμ και το ουράνιο μήνυμα των αγγέλων. «Ετέχθη ημίν σήμερον Σωτής, ος εστι Χριστός Κύριος». Ο Χριστός θ' αλλάξει και θα ομορφύνει τη ζωή μας. Ο Χριστός έχει τη δύναμη να μετατρέψει τη δαιμονική βία του κακού και να προστατέψει τον κόσμο. Ο Χριστός θα με-

ταβάλει «βουλάς εθνών των πολεμούντων ημάς» και θα μας χαρίσει την ειρήνη,

«Ἐπεσκέψατο ημάς εξ ύψους ο Σωτήρ ημών».

«Ενφραίνεσθε δίκαιοι, ουρανοί αγαλλιάσθε».

«Ο πατήρ ηδόκησε, ο Λόγος σαρξ εγένετο»

Αυτώ η δόξα εις τους αιώνας. Αμήν. ☩

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΜΕΛΩΝ

ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ ΑΝΤΟΝΟΠΟΥΛΟΣ JOHN	42,00 €
ΛΑΓΟΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	15,00 €
ΛΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	20,00 €
ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	30,00 €
ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ ΞΕΝΟΣ ΑΛΕΞΙΟΣ	20,00 €
ΜΕΣΣΗΝΙΩΤΗΣ ΣΠΥΡΟΣ	50,00 €
ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ	10,00 €
ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ ΚΩΝ/ΝΟΣ	15,00 €
ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	20,00 €
ΙΕΡΕΥΣ ΧΑΛΚΙΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	20,00 €

ΘΕΙΑ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ

Από το περιοδικό ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΑΙΡΕΣΙΣ

Τριμηνιαία Έκδοσις του επί των αιρέσεων γραφείον της Ι. Μητροπόλεως Μαντινείας και Κυνουρίας.
Υπεύθυνος γραφείου - Εκδότης: Ιερεύς Σωτήριος Αθανασούλιας, Ιερός Ναός Αγίου Βασιλείου Τριπόλεως

Οι Προφήται ως είδον, οι Απόστολοι ως εδίδαξαν, και η Εκκλησία ως παρέλαβεν, ούτω φρονούμεν, ούτω λαλούμεν, ούτω κηρύσσομεν Χριστόν τον αληθινόν Θεόν ημών.

Η Θεία Ευχαριστία στο στόχαστρο νέων επιθέσεων

Αφορμή να ασχοληθούμε με το θέμα της Θείας Ευχαριστίας δίνει το γεγονός ότι, μεταξύ των τραγικών καταστάσεων, που ζήσαμε το τελευταίο διάστημα με την εξάπλωση πανδημίας του κορονοϊού, ζήσαμε και μια άνευ προηγουμένου επίθεση εναντίον του ζωτικού κέντρου της Εκκλησίας του Χριστού, δηλαδή του Μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας. Κάποιοι συνάνθρωποί μας, άθεοι ή άπιστοι ή εχθροί της Εκκλησίας ή διαπνεόμενοι από κοσμικό και αντιθρησκευτικό φρόνημα ή άσχετοι δημοσιογραφούντες και πολιτικοί ή αικόμη και όλιγόπιστοι Ορθόδοξοι Χριστιανοί, πρόβαλλαν και συνεχίζουν να προβάλλουν με κάθε μέσο την άποψη ότι η ίδια η Θεία Ευχαριστία ή τουλάχιστον ο τρόπος με τον οποίο αυτή μεταδίδεται είναι εστία μολύνσεως. Μέσω αυτής μεταδίδεται, υποτίθεται, ο κορονοϊός και κάθε άλλη μολυσματική ασθένεια, με αποτέλεσμα να κινδυνεύει η υγεία, αλλά και η ίδια η ζωή όσων κοινωνούν. Με άλλα λόγια, προβάλλεται έμμεσα ή άμεσα η άποψη ότι το Σώμα και το Αίμα του Χριστού προξενούν τον θάνατο και όχι τη ζωή, όπως πιστεύει διαχρονικά η Εκκλησία μας!

Όπως είναι γνωστό, σε κάποιες χώρες (Γερμανία κ.ά.) απαγορεύτηκε σαφώς η μετάδοση της Θείας Ευχαριστίας. Το ίδιο ίσχυε, βέβαια, και στη χώρα μας τον καιρό του «εγκλεισμού», αφού με την απαγόρευση της προσέλευσης στη θεία λατρεία απαγορευόταν ταυτόχρονα και η μετοχή στη Θεία Ευχαριστία. Είναι χαρακτηριστικό το περιστατικό του Κληρικού, που διαπομπεύτηκε στα μέσα ενημερώσεως και σύρεται στα δικαστήρια, επειδή κοινωνήσεις κρυφά κάποιους πιστούς. Ορθόδοξοι Αρχιερείς του εξωτερικού αναγκάστηκαν να μη μεταδίδουν τη Θεία Ευχαριστία στον Λαό, προκειμένου να παραμείνουν οι Εκκλησίες ανοικτές και να τελείται, τουλάχιστον, η Θεία Λειτουργία. Εκεί, βέβαια, η Ορθόδοξη Εκκλησία είναι μειονότητα, η δε συντριπτική πλειοψηφία των Χριστιανών έχει άλλες απόψεις για τη Θεία Ευχαριστία (είναι, π.χ., Προτεστάντες, που πιστεύουν ότι τα τίμια Δώρα είναι απλά σύμβολα του Σώματος και του Αίματος του Χριστού). Στη χώρα μας, όμως, που η συντριπτική πλειοψη-

φία είναι Ορθόδοξοι, γιατί να ισχύουν τα ίδια μέτρα; Άλλοι Αρχιερείς στο εξωτερικό, δυστυχώς χωρίς να υπάρχει «ανωτέρα βία», μετέβαλαν τον από αιώνων καθιερωμένο τρόπο μεταδόσεως της Θείας Ευχαριστίας με την αγία Λαβίδα, επινοώντας άλλους τρόπους μεταδόσεως. «Ας προστεθεί στα παραπάνω και το γεγονός, που πολυσυζητήθηκε στα μέσα ενημερώσεως, ότι ο πρώην Μητροπολίτης Καλαβρύτων και Αιγιαλείας Αμβρόσιος, στο τέλος της Λειτουργίας της 17ης/5/2020, αφόρισε τον Πρωθυπουργό της χώρας Κυριάκο Μητσοτάκη, την Υπουργό Παιδείας Νίκη Κεραμέως και τον Υφυπουργό Πολιτικής Προστασίας Νικόλαο Χαρδαλιά, μεταξύ άλλων για τη στάση και τις δηλώσεις τους για τη Θεία Ευχαριστία.

Από τα προαναφερθέντα προκύπτει ότι η παραπάνω άποψη της Εκκλησίας μας για τη Θεία Ευχαριστία διαφέρει από κάθε άλλη αντίστοιχη άποψη. Οι εκ πεοιθήσεως άθεοι ή άπιστοι ή αγνωστικιστές ή ετερόθρησκοι ή εκτός Εκκλησίας ευρισκόμενοι θεωρούν τον Άρτο της Ευχαριστίας «κοινό», δηλαδή δεν πιστεύουν ότι αποτελεί Σώμα Χριστού. Οι εχθρικώς διακείμενοι βρήκαν τη «χρυσή ευκαιρία» να εκδηλώσουν το αντεκκλησιαστικό τους μένος. Από τις χριστιανικές ομολογίες, όλο το πλήθος των προτεσταντικών ομάδων και όσες αιρέσεις προέρχονται απ' αυτό δέχεται ότι ο «Άρτος και ο Οίνος μόνο συμβολίζουν το Σώμα και το Αίμα του Χριστού και ότι η Θεία Ευχαριστία είναι μια απλή τελετή και όχι Μυστήριο της Εκκλησίας». Ο Ρωμαιοκαθολικισμός δέχεται ότι είναι Μυστήριο, στο οποίο μεταδίδεται το ίδιο το Σώμα και το Αίμα του Χριστού, έχει όμως επιφέρει αλλοιώσεις στον χαρακτήρα και στη μορφή της Ευχαριστίας, όπως η διδασκαλία για τη «μετουσίωση», ή τέλεση του Μυστηρίου με άζυμο άρτο, ή μετάδοση στους λαϊκούς μόνο του άρτου κ.ά.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η Ορθόδοξη διδασκαλία για τη Θεία Ευχαριστία ταυτίζεται με τη διαχρονική διδασκαλία της Εκκλησίας για το θέμα από την ίδρυσή της μέχρι σήμερα. Η διδασκαλία αυτή μπορεί να συνοψιστεί στις φράσεις: α) τα Δώρα της Θείας Ευχαριστίας είναι «αυτό τούτο» (το ίδιο ακριβώς) το Σώμα και το Αίμα του Χρι-

στού, και β) η Θεία Ευχαριστία μεταδίδεται «εις άφεσιν αμαρτιών και εις ζωήν αιώνιον». Για να κατανοηθεί, όμως, καλύτερα αυτή η διδασκαλία, ας δούμε τις θεολογικές προϋποθέσεις της.

Το «Μυστήριο του Χριστού» και η Ευχαριστία

Όταν οι πρώτοι άνθρωποι εξέπεσαν από την κατάσταση του Παραδείσου, φοβερές συνέπειες υπέστη η ανθρώπινη φύση. Η φοβερότερη από αυτές ήταν ο θάνατος. Η πτώση άνοιξε τις πύλες για να εισβάλει ο θάνατος στην ανθρώπινη ζωή. Από τότε άρχισαν οι άνθρωποι να πεθαίνουν, όπως ακριβώς είχε επισημάνει ο Θεός στους Πρωτοπλάστους (Γεν. 2,17). Στον Παράδεισο δεν υπήρχε θάνατος, γιατί εκεί υπήρχε ο Θεός (ή κοινωνία με τον Θεό). «Ο, τι κοινωνεί με τον Θεό, ζει για πάντα, δεν πεθαίνει ποτέ. Ό, τι δεν κοινωνεί με τον Θεό, αναγκαστικά πεθαίνει!» Ο Θεός έπλασε τον άνθρωπο ακριβώς για να κοινωνεί μαζί Του και να μην πεθαίνει ποτέ. Η αποστασία (η απομάκρυνση) από τον Θεό επέφερε τον θάνατο. Άλλα επέφερε και όλα τα «παρεπόμενα» του θανάτου, όπως τις ασθένειες, τις επιδημίες, τις πανδημίες, τούς μολυσματικούς ιούς και κάθε μορφή του κακού.

Ωστόσο, η φιλανθρωπία του Θεού δεν ανεχόταν να βλέπει το ανθρώπινο γένος νά στενάζει υπό το κράτος του θανάτου και υπό την εξουσία του διαβόλου, του «έχοντος το κράτος του θανάτου» (Εβρ. 2,14). Έθεσε, λοιπόν, σε εφαρμογή ένα προαιώνιο σχέδιο για τη σωτηρία του κόσμου, ένα «μυστήριον χρόνοις αιωνίοις σεσιγμένον» (Ρωμ. 15,24). Πρόκειται για το «Μυστήριο του Χριστού», κατά το οποίο ο Θεός έγινε άνθρωπος για τη σωτηρία μας. Στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού ενώθηκαν με μυστηριώδη και ακατανόητο για μας τρόπο δύο τέλειες φύσεις: ολόκληρη η θεία και ολόκληρη η ανθρώπινη φύση, χωρίς, βέβαια, το παρείσακτο στοιχείο της αμαρτίας. Και είναι τόσο στενά ενωμένες στο ένα και μοναδικό πρόσωπο του Θεού Λόγου οι δύο αυτές φύσεις, ώστε ποτέ δεν διαιρούνται και ποτέ δεν χωρίζονται, αλλά είναι και τόσο διακεκριμένες, ώστε ποτέ δεν συγχέονται και ποτέ δεν μετατρέπεται η μία σε άλλη. Στην άρρητη αυτή ένωση θεώθηκε ολόκληρη η ανθρώπινη φύση του Χριστού, αφού έγινε φύση του ίδιου του Θεού Λόγου! Το Σώμα και το Αίμα του Χριστού έγιναν Σώμα και Αίμα Θεού και, ως Σώμα και Αίμα Θεού, είναι πηγές ζωής και αθανασίας. Θα λέγαμε, αν και τα παραδείγματα δεν μπορούν να αποδώσουν τα μυστήρια του Θεού, ότι, όπως το πυρακτωμένο σίδερο παίρνει όλες τις ιδιότητες της φωτιάς, αλλάζει χαρακτηριστικά, αλλά δεν υπερβαίνει τη φύση του, δηλαδή δεν παύει να είναι σίδηρος, κάπως έτσι θεώθηκε και η ανθρώπινη φύση στο πρόσωπο του Χριστού.

Από αυτήν ακριβώς την ένωση, και μόνο απ' αυτήν, πηγάζει και η δική μας σωτηρία. Ό, τι ενώνεται με τον Θεό, εκείνο μόνο σώζεται, διδάσκουν οι Πατέρες της Εκκλησίας. Και πώς ενώνεται κάποιος με τον Θεό; Μόνο όταν

ενώνεται με το θεωμένο Σώμα του Χριστού και αυτό γίνεται μόνο με το Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας. Στον Μυστικό Δείπνο ο Κύριος παρέδωσε το Σώμα Του, δηλαδή ολόκληρο τον Εαυτό Του, στην Εκκλησία, ώστε να μετέχει στο Σώμα και στο Αίμα Του όποιος θέλει να ζήσει «εις ζωήν αιώνιον». Έκτοτε, όποιος κοινωνεί στη Θεία Ευχαριστία γίνεται μέλος του Σώματος του Χριστού, εντάσσεται στη θεωμένη ανθρώπινη φύση Του και σώζεται, γίνεται ένα με τον Χριστό, ο Χριστός κατοικεί εντός του και εκείνος κατοικεί εντός του Χριστού. Γ' αυτό ακριβώς είχε πει ο Κύριος: «αν δε φάτε τη Σάρκα του Υιού του ανθρώπου και δεν πιείτε το Αίμα Του, δεν έχετε ζωή μέσα σας... Όποιος τρώει τη Σάρκα μου και πίνει το Αίμα μου, έχει αιώνια ζωή... Όποιος τρώει τη Σάρκα μου και πίνει το Αίμα μου, μένει εντός μου και εγώ μένω μέσα σ' αυτόν» (Ιω. 6, 53-56). Ταυτόχρονα, όποιος κοινωνεί στη Θεία Ευχαριστία γίνεται μέλος της Εκκλησίας, γιατί και η Εκκλησία είναι Σώμα Χριστού (Κολ. 1,24) και το Σώμα αυτό δεν είναι άλλο από το Σώμα της Θείας Ευχαριστίας. Γ' αυτό ο Άγιος Νικόλαος Καβάσιλας (1322-1395) τονίζει ότι «σημαίνεται η Εκκλησία εν τοις Μυστηρίοις», εννοώντας με τον όρο «Μυστήρια» τη Θεία Ευχαριστία, δηλαδή η Εκκλησία φανερώνεται, αποκαλύπτεται, εκφράζεται στη Θεία Ευχαριστία. Και συνεχίζει: «Αν κάποιος μπορούσε να δει την Εκκλησία του Χριστού όπως πραγματικά είναι... δεν θα έβλεπε τίποτε άλλο από το ευχαριστιακό σώμα του Κυρίου» (Εἰς την Θ. Λειτουργίαν, ΛΘ', 1-2).

Κάποιοι Ορθόδοξοι Θεολόγοι ισχυρίζονται ότι στην Εκκλησία μας δεν υπάρχουν πολλά Μυστήρια, αλλά ένα μόνο Μυστήριο, το «Μυστήριο του Χριστού», δηλαδή το σωστικό έργο του Κυρίου (Ενανθρώπηση, Πάθος, Σταύρωση, Ανάσταση), το οποίο απολήγει στη Θεία Ευχαριστία. Όλα τα άλλα Μυστήρια (Βάπτισμα, Γάμος, Ιεροσύνη κ.λπ.) είναι μορφές, όψεις ή εκδηλώσεις αυτού του ενός «Μυστηρίου του Χριστού». Όντως, παλαιότερα όλα τα Μυστήρια τελούντο μέσα στη Θεία Λειτουργία, όπως γίνεται μέχρι σήμερα με τη Χειροτονία των Κληρικών, δηλαδή ήταν ενωμένα με τη Θεία Ευχαριστία, ώστε να δίνεται η εντύπωση ενός μόνο Μυστηρίου.

Το «φάρμακον της αθανασίας»

Στη Θεία Ευχαριστία, λοιπόν, μετέχουμε στο θεωμένο, αναστημένο, και δεδοξασμένο Σώμα του Ι. Χριστού, στο Σώμα που, μετά την Ανάληψη του Κυρίου, ίσταται «εκ δεξιών του Πατρός» «έν Δόξῃ». Το Σώμα αυτό έχει ήδη κατανικήσει τον θάνατο. «Θάνατος αυτού ουκέτι κυριεύει» (Ρωμ. 6,9), ούτε, βέβαια, άπτεται, ούτε εγγίζει θάνατος το Σώμα του Χριστού. Άλλα ούτε οι διάφορες μορφές του κακού, οι σχετικόμενες με τον θάνατο, όπως οι ασθένειες και η φθορά, εγγίζουν το Σώμα του Χριστού. Γ' αυτό και το νεκρό Σώμα του Κυρίου κατά την τριήμερο Ταφή Του, επειδή ακριβώς ήταν ενωμένο με την θεότητα «ουκ είδε διαφθοράν» (Πράξ. 13,37), δηλαδή δεν υπέστη την παρ-

μικρή αλλοίωση, όπως συμβαίνει στα σώματα των νεκρών.

Όταν, λοιπόν, κοινωνούμε, όλες αυτές οι ιδιότητες του δεδοξασμένου Σώματος του Χριστού μεταδίδονται σε μας. Δηλαδή, μεταδίδεται η ζωή (η «αιώνιος ζωή!»), η αθανασία, η υγεία, η άφεση των αμαρτιών, η Χάρις, η σωτηρία, η θέωση. Κατά συνέπεια, είναι αδιανόητο να πιστεύει κάποιος ότι μέσω του Σώματος του Χριστού μπορεί να μεταδοθεί κάποια μολυσματική ασθένεια. Αν αυτές οι δωρεές της Θείας Ευχαριστίας δεν είναι ορατές και έκδηλες σε μας, σημαίνει ότι κοινωνούμε χωρίς τις κατάλληλες προϋποθέσεις, όπως θα δούμε στη συνέχεια. Γ' αυτό, ένας από τους μεγάλους Πατέρες της πρωτοχριστιανικής εποχής, ο Άγιος Ιγνάτιος ο Θεοφόρος (50-113 μ.Χ.) αποκαλεί τον ευχαριστιακό Άρτο «φάρμακον αθανασίας, αντίδοτον του μη αποθανείν» (Πρός Έφεσίους, PG5, 753B-756A).

Στις δωρεές της Θείας Ευχαριστίας μετέχουμε με κάθε τρόπο μεταδόσεως των τιμίων Δώρων. Στην Εκκλησία μας έχει επικρατήσει η μετάδοση με την αγία Λαβίδα ως ασφαλέστερος τρόπος, λόγω του κινδύνου να εκπέσει κάτι από τα τίμια Δώρα εξ απροσεξίας του κοινωνούντος. Ωστόσο, παλαιότερα υπήρχαν και άλλοι τρόποι μεταδόσεως της Ευχαριστίας. Ο ιδιαίτερος είναι ο τρόπος με τον οποίο κοινωνούν μέχρι σήμερα οι Ιερείς στο άγιο Βήμα, δηλαδή η μετάδοση του Σώματος στο χέρι του κοινωνούντος και η κοινωνία του Αίματος απ' ευθείας από το άγιο Ποτήριο. Όμως, ο τρόπος αυτός δεν είναι απόλυτα ασφαλής. Αυτό σημαίνει ότι ο τρόπος μεταδόσεως της Θείας Ευχαριστίας μπορεί να μεταβληθεί. Όταν, όμως, αυτό γίνεται από φόβο, από απιστία, από αμφιβολία κ.λπ., τότε υπάρχει σοβαρή εκτροπή από την πίστη

Γ' αυτό ακριβώς η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, σε Εγκυκλίους που εξέδωσε για το πρόβλημα της πανδημίας, τόνισε επανειλημμένα: «Η προσέλευση στην Θεία Ευχαριστία και η κοινωνία από το Κοινό Ποτήριο της Ζωής ασφαλώς και δεν μπορεί να γίνει αιτία μετάδοσης ασθενειών» (9/3/2020). «Η οποιαδήποτε υπόνοια για μετάδοση νοσημάτων από την Θεία Ευχαριστία, αλλά και από τον τρόπο της Θείας Μεταλήψεως, θίγει την δογματική Αλήθεια της Εκκλησίας, δεν γίνεται αποδεκτή και είναι καταδικαστέα» (1/4/2020). «Τα αφορώντα εις το Ιερόν Μυστήριον της Θείας Ευχαριστίας και της Θείας Κοινωνίας τυγχάνουσιν αδιαπραγμάτευτα, ως ζητήματα Πίστεως, και τηρείται ό,τι ακριβώς ορίζεται υπό των Θείων και Ιερών Κανόνων και της Παραδόσεως της Αγιωτάτης Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας» (2/5/2020). Κατά τον ίδιο τρόπο, ο Μητροπολίτης Μαντινείας και Κυνουρίας Αλέξανδρος και η Σύναξη των Ιερέων της Μητροπόλεως διατύπωσαν την πίστη και την ομολογία ότι «η Θεία Κοινωνία είναι Σώμα και Αίμα Χριστού, που προσφέρεται στους Πιστούς ως Φάρμακον Ζωής και σωτηρίας, και καμία λοιμική ασθένεια ή μολυσματικός ιός μπορεί να την επηρεάσει» (11/3/2020).

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος, προκει-

μένου να προλάβει αυθαιρεσίες Ορθοδόξων Ιεραρχών ανά τον κόσμο ως προς τον τρόπο μεταδόσεως της Θείας Ευχαριστίας, απέστειλε Γράμμα στους Αρχηγούς των Αυτοκεφάλων Ορθοδόξων Εκκλησιών (17/5/2020), ζητώντας τις απόψεις τους για το θέμα. Στη συνέχεια, η Ιερά Σύνοδος του Πατριαρχείου της 25ης/6/2020 διαπίστωσε «με ικανοποίησιν» ότι η γνώμη των Ορθοδόξων Εκκλησιών «συμπίπτει προς εκείνην του Οικουμενικού Πατριαρχείου», τόνισε δε ότι «α) Το Μυστήριον της Θείας Ευχαριστίας είναι αδιαπραγμάτευτον, διότι πιστεύομεν ότι δ' αυτού μεταδίδεται εις τους πιστούς αυτό τούτο το Σώμα και το Αίμα του Σωτήρος Χριστού «εις άφεσιν αμαρτιών και εις ζωήν αιώνιον» και είναι αδύνατον διά του Μυστηρίου τούτου των Μυστηρίων να μεταδοθεί εις τους μεταλαμβάνοντας οποιαδήποτε νόσος. Δι' αυτό και η Εκκλησία παραμένει σταθερά και αμετακίνητος εις την διδασκαλίαν αυτής ως προς την ουσίαν του Μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας. β) Ως προς τον τρόπον μεταδόσεως των αχράντων Μυστηρίων εις τούς πιστούς, η Εκκλησία, σεβομένη την Ιεράν Παράδοσιν, την συνυφασμένην αρρήκτως με την καθ' ημέραν εκκλησιαστικών πρακτικών και κενωτικήν εμπειρίαν, διακρατεί τα από αιώνων και μέχρι σήμερον ισχύοντα, ως φύλαξ και φρουρός ανύστακτος των παραδοθέντων υπό των Αγίων Πατέρων, και ουδεμίαν ανάγκην ευρίσκει δι' αλλαγής του τρόπου τούτου και μάλιστα υπό την πίεσιν εξωγενών παραγόντων».

Βέβαια, για τούς Ορθοδόξους τα παραπάνω είναι αυτονόητα και επιβεβαιώνονται καθημερινά στην εκκλησιαστική πράξη. Οι Ορθόδοξοι Ιερείς, ιδιαίτερα τις μεγάλες εορτές, κοινωνούν χιλιάδες πιστούς με την ίδια Λαβίδα και στο τέλος καταλύουν το άγιο Ποτήριο. Κανένας απ' αυτούς δεν έχει νοσήσει! Μεταξύ των κοινωνούντων, υπάρχουν προφανώς κάποιοι με μεταδοτικές και μολυσματικές ασθένειες. Δυστυχώς, ο κορονοϊός δεν είναι η μόνη μεταδοτική νόσος. Κάποιοι Ιερείς υπηρετούν σε Νοσοκομεία ή νοσηλευτικά ιδρύματα για μεταδοτικές νόσους και κάνουν ακριβώς το ίδιο. Είναι χαρακτηριστικό το παράδειγμα του μακαριστού Ιερομονάχου Χρύσανθου Κουτσουλογιανάκη, ο οποίος για δέκα ολόκληρα χρόνια (1947-1957) παρέμενε στη Σπιναλόγκα, κοινωνούσε τους λεπρούς και κατέλυε το άγιο Ποτήριο με την ίδια Λαβίδα. Όταν έφυγαν οι λεπροί, παρέμεινε εκεί άλλα δύο χρόνια (-1959) για να τελεί μνημόσυνα στους κεκοιμημένους!

Τρόποι και προϋποθέσεις μετοχής

Ωστόσο, η Θεία Ευχαριστία δεν μεταδίδεται χωρίς προϋποθέσεις, ούτε ενεργεί χωρίς προϋποθέσεις. Μεταδίδεται μόνο σε βαπτισμένους Ορθοδόξους Χριστιανούς και σε όσους δεν βαρύνονται με μεγάλα αμαρτήματα. Διαφορετικά, η Θεία Ευχαριστία μπορεί να καταστεί βλαπτική σε όσους κοινωνούν αναξίως, όπως χαρακτηριστικά τονίζει ο Απόστολος Παύλος (Α' Κορ. 11, 27-32). Η μόνη περίπτωση να καταστεί η Θεία Ευχαριστία βλαπτική, ή τον-

λάχιστον αναποτελεσματική, είναι όταν κοινωνεί κάποιος αναξίως, γι' αυτό η Εκκλησία αποκόπτει προσωρινά τους βαρέως αμαρτάνοντας ή μόνιμα τους αμετανόητους από τη Θεία Κοινωνία. Και επειδή καθένας από μας δεν είναι κριτής του εαυτού του, ούτε μπορεί να διακρίνει με ασφάλεια ποιο αμάρτημα είναι μικρό και ποιο είναι μεγάλο, πότε κοινωνούμε αξίως και πότε αναξίως, το έργο αυτό ανήκει στον Εξομολόγο. Εκείνος, με το Μυστήριο της Εξομολογήσεως, συγχωρεί αμαρτίες και καθοδηγεί στο πώς, πότε και κάθε πότε πρέπει να κοινωνούμε.

Επιπλέον, όπως μια πόλη προετοιμάζεται για να δεχθεί την επίσκεψη ενός επισήμου, ενός αρχηγού κράτους κ.λπ., έτσι και η ψυχή πρέπει να προετοιμάζεται για την υποδοχή του Βασιλέως της Δόξης, του Ιησού Χριστού. Η προετοιμασία αυτή συνίσταται στη μετάνοια, στην εξομολόγηση, στην καταλλαγή με τον πλησίον, στην νηστεία, στην προσευχή κ.λπ. Ιδιαίτερα η Εξομολόγηση καθαρίζει την ψυχή και την καθιστά κατάλληλη για να κατοικήσει ο Χριστός εντός της. Στην περίπτωση αυτή, όταν δηλαδή συ-

ντρέχουν οι προϋποθέσεις, η Θεία Ευχαριστία ενεργεί ανάλογα με την πνευματική κατάσταση του κοινωνούντος. «Και καθαίρει και λαμπρύνει και φωτός ποιεί μετόχους» αναφέρει μια εκκλησιαστική Ευχή. Αυτό σημαίνει ότι στους μετανοούντες και αγωνιζομένους κατά της αμαρτίας παρέχει την άφεση, κατακαίνοντας τις αμαρτίες τους, στους πιο προχωρημένους χαρίζει θείο φωτισμό, και στους Αγίους χαρίζει θεοπτικές εμπειρίες.

Ως προς τον χρόνο της Θείας Κοινωνίας, η κοινή Παράδοση της Εκκλησίας και το κοινό φρόνημα των Αγίων της είναι ότι ο πιστός πρέπει να κοινωνεί τακτικά. Είναι πλάνη ή άποψη ή η συνήθεια να κοινωνούμε σε αραιά διαστήματα ή τρεις φορές τον χρόνο, κατά τις μεγάλες εορτές. Οι πρώτοι Χριστιανοί κοινωνούσαν σε κάθε Λειτουργία. Για να είμαστε πνευματικά ζώντες και υγιείς πρέπει να κοινωνούμε συνεχώς. Ωστόσο, το ασφαλέστερο είναι να κοινωνούμε με την ευλογία του Εξομολόγου μας και με την καθοδήγησή του, ώστε η μετοχή μας στο Μυστήριο να είναι όντως «εις άφεσιν αμαρτιών και εις ζωήν αιώνιον». ◉

Δοσίθεος Β' Ιεροσολύμων: Ο φωτισμένος Πατριάρχης που μεγάλωσε στις πλαγιές του Σαραντάπηχου Κορινθίας

Έρευνα - Κείμενα - Επιμέλεια: Γιώτα Χρ. Αθανασούλη

Χειροτονήθηκε Διάκονος στην Κόρινθο σε ηλικία 11 λετών - Ίδρυσε τυπογραφεία και ελληνικά σχολεία και πάλεψε με επιτυχία για την ελληνική κυριαρχία στα Άγια Προσκυνήματα των Ιεροσολύμων.

“Γνωρίζομε από λιτόν αυτοβιογραφικόν σημείωμα του Ιεροσολύμων Δοσίθεου ότι ούτος εγεννήθηκε είς την κορινθιακήν Αράχοβαν την 31η Μαΐου 1641”. Αυτό αναφέρει ο αείμνηστος Τάσος Γριτσόπουλος στο βιβλίο του Εκκλησιαστική Ιστορία και Χριστιανικά Μνημεία της Κορινθίας.

Πού βρισκόταν όμως η κορινθιακή Αράχοβα; Την εποχή εκείνη, στα μέσα δηλαδή του 17ου αιώνα, τα όρια της επαρχίας Κορίνθου έφταναν έως και τα Καλάβρυτα. Η περιοχή που αναφέρεται ως κορινθιακή Αράχοβα, ή Ράχοβα, βρίσκεται δυτικά του Σαραντάπηχου, στις απαρχές της κοιλάδας του Κριού ποταμού, και ταυτίζεται με το χωριό που σήμερα ονομάζεται Εξοχή. Εκείνη την εποχή, σύμφωνα με τις μαρτυρίες του μετέπειτα Πατριάρχη Ιεροσολύμων, η Ράχοβα ήταν «χώρα», δηλαδή πολυάνθρωπος

και ακμάζουσα, η οποία τροφοδότησε την Εκκλησία αργότερα και με άλλους σπουδαίους κληρικούς.

Εκεί λοιπόν γεννήθηκε ο Δοσίθεος, την Κυριακή των Αγίων Πάντων, στις 31 Μαΐου 1641. Ήταν γιος του Νικόλαου και της Άννας Σκαρπέτη. Το όνομα της οικογένειάς του διατηρείται μέχρι σήμερα σε συνοικία της Εξοχής, ονόματι Σκαρπετάνικα. Ο πατέρας του ήταν έμπορος με συναλλαγές και εργασίες στην Κωνσταντινούπολη. Πέθανε στις 24 Ιουνίου 1649, όταν ο μικρός Δοσίθεος ήταν μόνον 8 ετών. Μάλιστα, όπως ιστορεί ο ίδιος, θάφτηκε στο Μπαλούκ αγίασμα, δηλαδή στη Ζωοδόχο Πηγή. Φαίνεται ότι την ίδια εποχή πέθανε και η μητέρα του, η οποία καταγόταν από την οικογένεια των Νοταραίων.

Τον μικρό Δοσίθεο πήρε μαζί του ο παππούς του Γεώργιος, ο οποίος ήταν μοναχός στην Μονή των Αγίων Αποστόλων Πέτρου και Παύλου. Η Μονή αυτή, η οποία διατηρείται μέχρι σήμερα, βρίσκεται δυτικά από την Εξοχή (Ράχοβα) και το Περιθώρι, στα υψώματα προς το Σαραντάπηχο. Εκεί, σ' αυτόν τον κατάφυτο παράδεισο, ο μι-

κρός Δοσίθεος έμαθε γραφή και ανάγνωση και πήρε τις πρώτες εκκλησιαστικές διδασκαλίες του, αφού δεν ήταν δυνατόν πια να παρακολουθήσει το σχολείο των Πατρών, στο οποίο τον είχε γράψει ο πατέρας του το 1648.

Η Μονή των Αγίων Αποστόλων ανήκε στην Μητρόπολη Κορίνθου, όπου μητροπολίτης ήταν ο Γρηγόριος ο Γουλανός, νονός του Δοσίθεου, Μητροπολίτης Κορίνθου για μία εικοσαετία, δηλαδή από το 1641-1660. Όταν ο μικρός αναδεξιμός του έμεινε πεντάρφανος, ο Γρηγόριος τον πήρε υπό τη σκέπη του. Το 1652, στο Μοναστήρι των Αγίων Αποστόλων, ο Δοσίθεος χρίστηκε Ιεροδιάκονος από τον νονό του, Μητροπολίτη Κορίνθου Γρηγόριο, ο οποίος μετέβη εκεί ειδικά για αυτή την περίσταση.

Το επόμενο έτος, δηλαδή το 1653, ο Δοσίθεος μετακόμισε στην Κόρινθο κοντά στον νονό του, στη Μητρόπολη, όπου επέκτεινε και εμβάθυνε την εκκλησιαστική μόρφωσή του. Στο περιβάλλον του Μητροπολίτη Κορίνθου υπήρχαν ασφαλώς καλύτερες συνθήκες εκπαίδευσης από ό,τι στο απομακρυσμένο ορεινό Μοναστήρι.

Την ίδια χρονιά κι ενώ ο νονός του μεταβαίνει στην Κωνσταντινούπολη για την πατριαρχική Σύνοδο και παραμένει εκεί, ο Δοσίθεος μετακομίζει στην Αθήνα, όπου συνεχίζει την εκπαίδευσή του υπό τον διάσημο διδάσκαλο της εποχής Νικόλαο Κεραμέως, ενώ το 1657 μετέβη στην Κωνσταντινούπολη, κοντά και πάλι, στον νονό του, Μητροπολίτη Γρηγόριο.

Στην Κωνσταντινούπολη, πια, 16χρονο παλικάρι, ο νεαρός Δοσίθεος γνωρίζεται με τον Πατριάρχη Ιεροσολύμων Παΐσιο, τον οποίον ακολουθεί σε μια μεγάλη περιοδεία στον Εύξεινο Πόντο και στις Παραδονάβιες Ηγεμονίες. Μετά τον θάνατο του Παΐσιου τον Δεκέμβριο του 1660, επιστρέφει στην Κωνσταντινούπολη, και έναν χρόνο αργότερα προσλαμβάνεται από τον νέο Πατριάρχη Ιεροσολύμων Νεκτάριο ως αρχιδιάκονός του. Το 1666 χειροτονείται Μητροπολίτης Καισαρείας (Παλαιστίνης) και το 1667 αποστέλλεται από τον Νεκτάριο ως πατριαρχικός έξαρχος στις Ρουμανικές χώρες για να τακτοποιήσει περιουσιακά θέματα του Πατριαρχείου.

Ο Νεκτάριος παραιτήθηκε από τον πατριαρχικό θρόνο των Ιεροσολύμων τον Ιανουάριο του 1669. Αμέσως η Σύνοδος του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως –στις 23 Ιανουαρίου, για την ακρίβεια– εξέλεξε τον Δοσίθεο ως Πατριάρχη Ιεροσολύμων. Ήταν μόνον 28 ετών!

Ο Δοσίθεος, μόλις ανέλαβε καθήκοντα, αναδιοργάνωσε αμέσως την Αγιοταφική Αδελφότητα. Ανακαίνισε τη Βασιλική της Βηθλεέμ (Σεπτέμβριος 1671-Ιούλιος 1672), ενώ προχώρησε σε χειροτονίες προκειμένου να καλύψει τα κενά στο πατριαρχείο του: το 1671 χειροτονεί νέο Μητροπολίτη Γάζας και νέο Επίσκοπο Σινά, και το 1672 νέο Μητροπολίτη Πτολεμαΐδος.

Την εποχή εκείνη μαίνόταν ένας άτυπος πόλεμος με τους Αρμένιους προκαθήμενους στα Ιεροσόλυμα για τη νομή και κυριαρχία των Άγιων Προσκυνημάτων. Οι προ-

Στον θρόνο του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων

κάτοχοι του Δοσίθεου δεν τα είχαν καταφέρει και πολύ καλά και η ελληνική θέση ήταν επισφαλής. Παράλληλα, την ίδια εποχή, βρισκόταν σε εξέλιξη γαλλική πρωτοβουλία για την εκδίωξη των Ελλήνων ιερέων και την παραχώρηση των Προσκυνημάτων σε Λατίνους Μοναχούς. Ο αγώνας του Δοσίθεου ήταν πολυμέτωπος και πολύπλευρος. Τα χρέη του Πανάγιου Τάφου ήταν υπέρογκα κι αυτός ήταν ένας τρίτος τεράστιος αγώνας για να καταφέρει να διασώσει πολύτιμους ναούς και κειμήλια.

Η δράση του

Από τα 38 χρόνια που υπηρέτησε τον πατριαρχικό θρόνο των Ιεροσολύμων μόνο τα δύο έμεινε εκεί. Τον υπόλοιπο καιρό διέτρεχε την επικράτεια της κραταιάς, τότε Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, κυρίως στις περιοχές των Βαλκανίων, αναζητώντας υποστήριξη για το έργο του από το ρωμαϊκό στοιχείο, που ήταν ανεπτυγμένο και πλούσιο.

Ίδρυσε σχολεία, κυρίως στη Ρουμανία και την Παλαιστίνη. Εγκατέστησε τυπογραφεία και τύπωσε βιβλία για τις ανάγκες των υπόδουλων Ορθοδόξων, ενάντια στις προσηλυτιστικές προσπάθειες των Λατίνων και των Προτεσταντών. Ίδρυσε το Μετόχι του Παναγίου Τάφου στην Κωνσταντινούπολη και το εμπλούτισε με κώδικες σπάνιους.

Περιέτρεξε όλο τον Ορθόδοξο κόσμο, μέχρι τις εσχατιές της Ρωσίας, κάνοντας εράνους και συγκεντρώνοντας δωρεές, ιδίως από τους Ρωμιούς ηγεμόνες των παραδουνάβιων χωρών, ώστε κατάφερε να εξοφλήσει το υπέρογκο χρέος του Παναγίου Τάφου.

Στα τέλη του 1673, ενώ βρισκόταν στο Βελιγράδι, έμαθε ότι οι Γάλλοι επιχειρούσαν να θέσουν υπό τον έλεγχό τους τον Ναό της Αναστάσεως. Αμέσως, υπέβαλε αναφορά στον σουλτάνο Μεχμέτ Δ' και κατάφερε, τον Φεβρουάριο του 1675, σε δημόσια διαδικασία κατ' αντιπαράθεση με τους εκπροσώπους των Λατίνων Ιερέων, να τον πείσει εκθέτοντας τα επιχειρήματά του. Ο Μεχμέτ εξέδωσε σουλτανικό ορισμό με τον οποίο περιερχόταν η κατοχή του Αγίου Τάφου και του Αγίου Σπηλαίου της Βηθλεέμ στο Ελληνορθόδοξο Πατριαρχείο Ιεροσολύμων.

Έναν χρόνο αργότερα, το 1676, κι ενώ βρισκόταν στα Ιεροσόλυμα για το Πάσχα, οι αντίπαλοί του, κυρίως Γάλλοι με επικεφαλής τον κόμη Charles De Noitel αποπειράθηκαν να τον δολοφονήσουν και μάλιστα δύο φορές! Η πρώτη απόπειρα δολοφονίας του πραγματοποιήθηκε ανήμερα το Πάσχα και «στέφθηκε» από πλήρη αποτυχία. Η δεύτερη έγινε όταν αυτός, εγκαταλείποντας τα Ιεροσόλυμα, διερχόταν τη Βηρυτό και σώθηκε διότι, υποψιασμένος όπως ήταν, είχε φροντίσει να ενδυθεί τούρκικη περιβολή!

Ξαναγύρισε στα Ιεροσόλυμα τον Σεπτέμβριο του 1678, ανακαίνισε τη Μονή του Προφήτη Ηλία και χειροτόνησε νέο Μητροπολίτη Ναζαρέτ, ενισχύοντας την ελληνική παρουσία. Την επόμενη χρονιά στην Κωνσταντινούπολη απέκρουσε άλλη μια συντονισμένη επίθεση επί των ελληνικών δικαιωμάτων από τους Αρμενίους και τους Λατίνους. Γι' αυτήν την περίπτωση ξόδεψε πάνω από 150.000 γρόσια ώστε να αποκτήσει τα απαραίτητα φιρμάνια.

Το 1683, επέστρεψε και πάλι στην Κωνσταντινούπολη, όπου με μία στρατηγική κίνηση, ενισχύοντας οικονομικά τα Μοναστήρια των Γεωργιανών Ορθοδόξων, κατάφερε να τα θέσει στην πλήρη κατοχή της Ελληνορθόδοξης Αγιοταφικής Αδελφότητας!

Το 1689, οι Λατίνοι κατάφεραν να αποσπάσουν σουλτανικό διάταγμα, σύμφωνα με το οποίο τα αγιοταφικά προσκυνήματα τους ανήκαν, όμως ο Δοσίθεος κινήθηκε αστραπαία και πέτυχε την έκδοση διαταγμάτων σχετικών με το δικαίωμα αφής του Αγίου Φωτός, και της επισκευής μιας εκκλησίας και μίας μονής και του τρούλου του Ναού της Αναστάσεως. Παράλληλα, έχοντας ήδη καλλιεργήσει άριστες σχέσεις με τη Ρωσική Εκκλησία και τους Τσάρους, κατάφερε στη Ρωσοτουρκική Συνθήκη του 1700 να επιστραφούν τα προσκυνήματα στους Ελληνορθόδοξους, όμως πρακτικά αυτό δεν έγινε. Εκτοτε, αξιοποιούσε και την παραμικρή ευκαιρία για να προωθήσει το θέμα των προσκυνημάτων και, κάθε φορά που μετέβαινε στη Μόσχα Τούρκος απεσταλμένος, έστελνε σχετικές επιστολές στον Ρώσο Ήγεμόνα.

Προστάτης των Γραμμάτων – Μέριμνα για την Εκπαίδευση

Στα ταξίδια του ο Δοσίθεος συνέλεξε πολλά χειρόγραφα και βιβλία, με τα οποία επιχειρούσε να διαφωτίσει τον κλήρο και τους μοναχούς του πατριαρχείου του. Παράλληλα, υπήρξε ο ιδρυτής ελληνικών τυπογραφείων στην Μολδαβία, την περίοδο της ηγεμονίας του Γεωργίου Δούκα. Συγκεκριμένα ίδρυσε στο Ιάσιο, στον Άγιο Σάββα, ελληνικό και ρουμανικό τυπογραφείο, και στη Βλαχία ίδρυσε αντίστοιχα σε Βουκουρέστι, Τεργκοβίστε, Ρίμνικ και Σναγκώβ.

Επίσης, μερίμνησε για την σύσταση σχολείων και, μετά τη δωρεά 2.650 ασλανίων από τον Γεώργιο Καστριώτη, ίδρυσε σχολές για νέους και για μοναχούς στη Γάζα, την Ιερουσαλήμ, τη Ραμάλα, Τάπιν, Πεζαλά και Κοράκιο. Υπήρξε ένας εκ των συνιδρυτών της Αυθεντικής Ακαδημίας της Ουγγροβλαχίας. Ιδιαίτερη επίσης φροντίδα επέδειξε για την ενίσχυση της Ελληνολατινοσλαβικής Ακαδημίας της Μόσχας και την ανάπτυξη της τυπογραφίας της.

Πέθανε στην Κωνσταντινούπολη, στο Αγιοταφικό Μετόχιο της πόλης, στις 7 Φεβρουαρίου 1707 σε ηλικία 66 ετών. Στην κηδεία του παρέστη ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γαβριήλ Γ', αρχιερείς, ιερείς, μοναχοί και Έλληνες άρχοντες. Έπειτα από οκτώ χρόνια μεταφέρθηκαν τα οστά του στα Ιεροσόλυμα με μέριμνα του ανιψιού του, και ετάφησαν στη Μονή των Αγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων.

Στον Πατριαρχικό Θρόνο των Ιεροσολύμων τον διαδέχτηκε ο ανιψιός του Χρύσανθος Νοταράς, επίσης γεννημένος στη Ράχοβα, ο οποίος ολοκλήρωσε το έργο του και κατοχύρωσε τα δικαιώματα των Ελληνορθόδοξων, αρχικά ότι προέχουν των Αρμενίων εις την τελετήν του Αγίου Φωτός και εν συνεχείᾳ και μεγάλο μέρος των υπολοίπων. Ο Δοσίθεος παραμένει στην ιστορία ως ένας φωτισμένος Ιεράρχης, που, εκτός των εκκλησιαστικών δικαιωμάτων των Ελληνορθόδοξων, υποστήριξε σθεναρά τα γράμματα και την έκδοση βιβλίων και συγγραμμάτων με την ίδρυση τυπογραφείων, διαφυλάττοντας με τον τρόπο του τη φλόγα που κράτησε ζωντανό τον Ελληνισμό σε σκοτεινές εποχές και μέχρι την ανάστασή του.

Πηγές: Τάσου Αθ. Γριτσόπουλου, *Πατρίς και Μονή Μετανοίας Δοσίθεου Ιεροσολύμων*.

Τάσου Αθ. Γριτσόπουλου, *Εκκλησιαστική Ιστορία και Χριστιανικά Μνημεία της Κορινθίας*.

Ιωάννη Ντούρα, *Ο Δοσίθεος Ιεροσολύμων και η προσφορά αυτού εις τας Ρουμανικά χώρας και την εκκλησίαν αυτών*.

Αρχιμ. Χρυσόστομον Παπαδόπουλου, «*Δοσίθεος Πατριάρχης Ιεροσολύμων*».

aigeira2.blogspot.com

Δοσίθεος, Πατριάρχης Ιεροσολύμων. Τόμος Άγαπης κατά Λατίνων συλλεγείς καὶ τυπωθεὶς..., Ιάσιο, 1698 (Βιβλιοθήκη Ιδρύματος Ωνάση). ☺

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΕΣ

Η Ένωσή μας και όλοι οι απόφοιτοι της Εκκλησιαστικής Σχολής Κορίνθου πενθούν για τον αδόκητο θάνατο του εκλεκτού συμμαθητή και αγαπημένου μας φίλου, Ομοτίμου Καθηγητού του ΕΚΠΑ Μέγα Φαράντου. Ο αείμνηστος είχε προκιστεί από τον Μεγαλοδύναμο με πολλά χαρίσματα και αρετές: είχε σκέψη φωτεινή, διάθεση αγαθή, θέληση δημιουργική και ευρείς ορίζοντες οραματισμών. Αφιέρωσε όλες του τις δυνάμεις για να αναστιλβωθούν και να λάμψουν τα ένδοξα εύσημα της αγιωτάτης μας Εκκλησίας, θυσιάζοντας την ατομικότητα υπέρ των κοινού αγαθού. Ανατράφηκε μέσα σε περιβάλλον θρησκευτικό, με σεβασμό των παραδόσεων της Εκκλησίας και του Γένους, και έκτοτε αφιερώθηκε μοχθώντας με ενθουσιασμό σε όλη του τη ζωή στην πνευματική ανάταση της Εκκλησίας και του έθνους μας.

Ας είναι αιωνία και αγήρως η μνήμη του.

ΜΕΓΑΣ ΦΑΡΑΝΤΟΣ

(Δεσφίνα Φωκίδος 1937-Αθήνα 2020)

Tον Φώτη Παπαγεωργίου

«Και την ποθεινήν πατρίδα παράσχου μοι».

Ηταν Σεπτέμβριος του μακρινού 1950, όταν η φιλόστοργη κοινή μας μητέρα, η Εκκλησιαστική Σχολή Κορίνθου, άνοιξε την αγκαλιά της και μας περιμάζεψε σχεδόν απ' όλα τα μέρη της Ελλάδος στη νέα σχολική χρονιά 1950-51.

Για πολλούς από μας φάνταζε σαν όνειρο, πολύ δύσκολη η επιτυχία που ήρθε. Τόσο δύσκολη, που ένας μικροκαμωμένος συμμαθητής μας, αλλά με τεράστια δύναμη μέσα του, έλεγε χαμογελώντας: «...αν ήταν να μην πετύχω στις εξετάσεις, τότε ο Θεός δεν θ' άφηνε μια ψευτοψαρόβαρκα να με φέρει από τη Δεσφίνα στη φημισμένη Κόρινθο, προς την οποίαν αρχαιόθεν ο πλους δεν είναι εύκολος για τον καθένα».

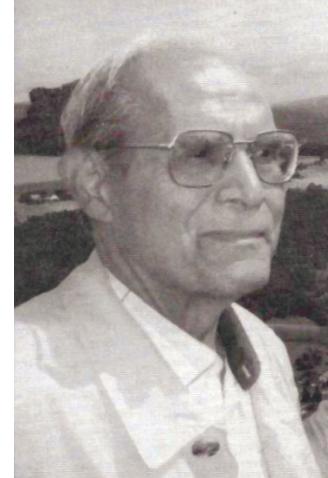
Αυτά έλεγε ο Μέγας Φαράντος και παίρνουμε θάρρος και δύναμη για την παραπέρα σχολική πορεία. Η συνομολογούμενη αλήθεια είναι ότι ο Μέγας διακρίθηκε γρήγορα και κυλώντας ο χρόνος κατέγραψε τη δική του σχέση στις καρδιές μας· στις καρδιές όλων. Του φιλόστοργου πνευματικού μας πατέρα, του Μακαριστού Μητροπολίτου Κορίνθου κυρού Προκοπίου, των πνευματικών μας γονιών, των πολυσέβαστων Καθηγητών, του εξαίρετου προσωπικού της Σχολής αλλά και όλων των συμμαθητών. Ήμασταν μια ευλογημένη τάξη, σε έναν πολυευλογημένο χώρο. Εκεί πήγαμε τις σταθερές βάσεις για την παραπέρα ζωή μας, προχωρώντας ο καθένας μας το δικό του ταξίδι, ψάχνοντας να βρούμε την πολυπόθητη Ιθάκη του προορισμού μας...

Και αποδείχτηκε καλοτάξιδη η προσωπική, ανθρώπινη, κοινωνική και επιστημονική διαδρομή του πολύ πολύ αγαπητού συμμαθητή-συμφοιτητή. Το διαπιστώνει ο αναγνώστης του βιογραφικού σημειώματος σε διπλανή στήλη, κατάθεση αγάπης του ομογάλακτου Μιχάλη.

Πάντα σταθερός στους προσανατολισμούς του, αφοσιώθηκε με τις πλούσιες πνευματικές του δυνάμεις στο ιερό λειτούργημα του Ακαδημαϊκού Διδασκάλου και στη συγγραφή εμπνευσμένων θεολογικών συγγραμμάτων, μέσα από τα οποία είναι βέβαιο ότι από εκεί ψηλά «στον κόσμο του φωτός» θα εμπνέει, θα φωτίζει και θα αποκτά νέους μαθητές της ιεράς επιστήμης...

Αδυνατεί η γραφή να περιγράψει κατ' αξίαν τα αισθήματα αγάπης, τιμής και σεβασμού όλων των ομογάλακτων συμμαθητών για τον σωματικό αποχωρισμό· έναν αποχωρισμό, κατά την ιερά μας πίστη, «αναστάσιμο».

Αυτές όμως τις πράγματα σκληρές ώρες του ιερού αποχωρισμού «εμείς οι ζώντες, οι περιλειπόμενοι», αναπολώντας και αξιολογώντας «κατ' άνθρωπον» την επίγεια δια-

δρομή του, κρατάμε στην ψυχή μας τη μεγάλη ελπίδα και την ολόθερη προσευχή μας, όπως ο Φιλεύσπλαχνος Ουράνιος Πατέρας μας τον καταξιώσει «εν χώρα ζώντων» και του δωρήσει «την ποθεινήν πατρίδα» εις την «ώδε μένουσαν πόλιν». Αμήν.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ο καθηγητής Μέγας Φαράντος του Λουκά και της Σοφίας γεννήθηκε στη Δεσφίνα Φωκίδος το 1937. Μετά το πέρας του Δημοτικού Σχολείου στη Δεσφίνα, σπούδασε στην Εκκλησιαστική Σχολή Κορίνθου από το 1950 ως το 1957 και στη συνέχεια φοίτησε στη Θεολογική Σχολή του ΕΚΠΑ από το 1957 ως το 1961. Μετά τη λήψη του πτυχίου του, συνέχισε τις σπουδές του στο Πανεπιστήμιο της Βόννης στη Γερμανία, όπου παρακολούθησε μαθήματα Συστηματικής Θεολογίας (δηλ. Δογματικής και Ηθικής) καθώς και Φιλοσοφίας. Με εισήγηση διακεκριμένων Γερμανών καθηγητών του Πανεπιστημίου της Βόννης, τιμήθηκε με υποτροφία. Το 1966 αναγορεύτηκε διδάκτωρ της Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής του ΕΚΠΑ, ανακηρύχθηκε παμψηφεί έκτακτος καθηγητής και, το 1969, υφηγητής στην έδρα της Δογματικής και της Χριστιανικής Ηθικής. Επίσης, από το 1971 ήταν διδάκτωρ Φιλοσοφίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου της Βόννης. Διετέλεσε επιστημονικός επιμελητής στο Ινστιτούτο Παλαιοκαθολικής Θεολογίας του Πανεπιστημίου της Βόννης από το 1967 ως το 1971, όταν και εκλέχθηκε έκτακτος καθηγητής του ίδιου πανεπιστημίου για τη διδασκαλία της Ορθόδοξης Συστηματικής Θεολογίας. Από το 1971 του δόθηκε η εντολή για πλήρη διδασκαλία της Δογματικής και της Χριστιανικής Ηθικής, στη θέση του αποχωρήσαντος ακαδημαϊκού Ιωάννη Καρμίρη. Το 1974 ανακηρύχθηκε έκτακτος καθηγητής και το 1978, παμψηφεί, τακτικός καθηγητής στις έδρες της Δογματικής και Χριστιανικής Ηθικής. Το 1984 παραιτήθηκε έπειτα από επιτυχή και ευδόκιμη υπηρεσία. Το 2008 η Πανεπιστημιακή Σύγκλητος του απένειμε τον τίτλο του ομότιμου καθηγητού «εις ένδειξιν τιμής και αναγνωρίσεως του έργου και της μεγάλης επιστημονικής προσφοράς του» στο Τμήμα της Θεολογίας και γενικότερα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, όπου υπηρέτησε επί μακρόν και διακρίθηκε για την επιστημοσύνη και το ήθος του. Ως ακαδημαϊκός διδάσκαλος, προσπάθησε να μεταδώσει με ακρίβεια τις χριστιανικές αλήθειες της ορθόδοξης πίστης σε συνδυασμό με την επιστημονική συνέπεια και μεθοδικότητα και σε μια σύγχρονη προβληματική. Γενικά, τόσο οι παραδόσεις, όσο και τα σχετικά προς το μάθημά του φροντιστήρια στο Διορθόδοξο Κέντρο της Μ. Πεντέλης είχαν βαθιά απήχηση. Η Εκκλησία της Ελλάδος τον όρισε επανειλημμένα επίσημο εκπρόσωπό της στο πλαίσιο της Οικουμενικής Κίνησης για τον Διάλογο με άλλες χριστιανικές εκκλησίες και ομολογίες, και κυρίως με τους ρωμαιοκαθολικούς. Έλαβε μέρος σε πάρα πολλά συνέδρια, με προσωπικές εισηγήσεις και εργασίες σε πολ-

λές ευρωπαϊκές πόλεις. Επίσης, συμμετείχε ως μέλος της επίσημης αντιπροσωπείας της Εκκλησίας της Ελλάδος στην VI Γενική Συνέλευση του Παγκοσμίου Συμβουλίου των Εκκλησιών στο Βανκούβερ του Καναδά το 1983.

Το συγγραφικό του έργο υπήρξε πλούσιο και σπουδαίο. Συνέγραψε πλήθος αυτοτελών έργων και επιστημονικών πραγματειών, αφιερωμένων στη θεολογία αλλά και σε άλλες θετικές επιστήμες, όπου καταφαίνεται η άρτια κατάρτιση και ειδίκευσή του στη Συστηματική Θεολογία, η χρήση ορθής μεθόδου και ορολογίας, η επιμέλεια, η φιλοπονία, η ευσέβειά του και το ακραιφνές ορθόδοξο πνεύμα του, μεταξύ δε αυτών και τα ακόλουθα: «Η θεολογία Γενναδίου του Σχολαρίου», «Η δικαιοσύνη στον Κλήμεντα Αλεξανδρέα και στην αρχαιοελληνική και ιουδαιο-χριστιανικήν παράδοσιν», «Το περί Θεού ερώτημα», «Δογματική και ηθική», «Χριστολογία», «Η περί Θεού ορθόδοξος διδασκαλία», «Φιλοσοφία του άνω κάτω», «Επιστήμη και θρησκεία», «Δογματικά και ηθικά» (συλλογή πραγματειών), «Εμπειρικοί στοχασμοί», «Ορθοδοξία και θεολογία», «Ενατενίσεις», «Θεός και θρησκεία στις Φυσικές Επιστήμες», «Αναβάσεις», «Δρόμοι σιωπής στην κοινωνική απαξίωση», «Αντί-φωνα», «Ορθοδοξία και Θεολογία» κ.ά.

Η Θεολογική Σχολή, αλλά και το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, με βαθιά θλίψη πληροφορήθηκαν την εκδημία του Μ. Φαράντου, Ομότιμου Καθηγητού της Δογματικής και της Χριστιανικής Ηθικής, πολυγραφότατου συγγραφέα πλήθους επιστημονικών πραγματειών και συγγραμμάτων στον χώρο της Θεολογίας, με ευρείες προεκτάσεις στη Φιλοσοφία, την Ψυχολογία, την Κοινωνιολογία και τη Φυσική, προπαντός φωτισμένου διδασκάλου πλείστων γενεών αποφοίτων της Σχολής.

Τη Δευτέρα 5 Οκτωβρίου 2020, ημέρα της εξοδίου ακολουθίας του εκδημήσαντος, παρέστησαν εκ μέρους της Ένωσής μας ο Πρόεδρος Αθανάσιος Ψυχογιός και το μέλος του Δ.Σ. κ. Αθανάσιος Βουρλής, Ομότιμος Καθηγητής ΕΚΠΑ.

Κατατέθηκαν, επίσης, εκ μέρους της Θεολογικής Σχολής και εκ μέρους της Ένωσής μας στέφανοι. Ο Κοσμήτωρ της Θεολογικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, οι Πρόεδροι των Τμημάτων Θεολογίας και Κοινωνικής Θεολογίας και Θρησκειολογίας και όλο το ακαδημαϊκό και διοικητικό προσωπικό εξέφρασαν προς τους οικείους του εκλιπόντος θερμά συλλυπητήρια. ◎

**Παρακαλούνται τα μέλη της Ένωσής μας
που έχουν πλεκτρονικές σελίδες
να μας αποστείλουν
το e-mail τους για να λαμβάνουν
ταχύτερα τις ανακοινώσεις μας.**

ΔΥΟ ΑΙΩΝΕΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ 1821. Η ΚΡΗΤΗ ΚΑΙ Η ΆΛΛΗ ΕΛΛΑΔΑ

Τραγικότερη όλων η αναμέτρηση διχόνοιας και δόξας

Του Νικόλαου Κ. Μαρκαντάνη

1. Έρωτα με την ιστορία δεν εμπνέουν πάντα η γνώση, η ανάγνωση και η διδασκαλία. Η επανάσταση του 1821, ως παράδειγμα και μάθημα, σχολικό, τουλάχιστον δεν ενθουσιάζε! Σε αντίθεση με τις εικόνες των ηρώων, οι οποίες γοήτευαν από μόνες τους, εκπέμποντας ισχυρά μηνύματα «σιγής». Θαυμάζοντας τις ιστορικές μορφές του αγώνα σε λιθογραφίες, κάποτε ο χρόνος μηδενιζόταν ανάμε-

σα σ' εκείνες και σ' εσένα! Ο Μακρυγιάννης, ανακαλύπτοντας την επιρροή της εικόνας, πάσχισε με σχέδια και χρώματα, δίπλα στον Ζωγράφο, να αναπαραστήσει τις φοβερές μάχες, κομίζοντας μια άλλη «χειροπιαστή» διάσταση στα αθάνατα απομνημονεύματα.

Γοητευμένες από τις ασήμαντες πιστόλες, τα κομψά καρυοφύλλια, οι νεαρές ψυχές οραματίζονταν τους καπε-

τανάίους σε δράση, σκιρτώντας με τον Κολοκοτρώνη, τον Ανδρούτσο, τον Διάκο. Η εποπτική λειτουργία ερχόταν να συμπληρώσει κενά της ακροαματικής διδασκαλίας. Ακόμα, τα ονόματα Καραϊσκάκης, Κανάρης, Μιαούλης, παπα-Φλέσσας, Μάρκος Μπότσαρης, η Δέσπω, η Μαντώ Μαυρογένους και η φλογερή Μπουμπουλίνα καθήλωναν αγόρια και κορίτσια.

2. Εμείς λοιπόν, οι συνεχιστές εκείνων των ηρώων και των ηρωίδων, καλούμαστε σε μια αποτίμηση του αγώνα και της εθνικής περιπέτειας που μεσολάβησε δυο αιώνες από τη μεγάλη θυσία. Συνειδητοποιώντας το δράμα του λαού σε βάθος και έκταση να «πράξουμε» ώστε η ευγνωμοσύνη και το χρέος μας να αποδοθούν τίμια και δίκαια! Συσχετίζοντας τη συγκυρία, με ό,τι αυτή επάγεται στο παρόν με την κοινωνία σε εγρήγορση!

Αρμοσμένοι στους δρώντες και τα δρώμενα του '21, χωρίς να διαφεύγουν εσωτερικές συγκρούσεις, πάθη και λάθη των πρωταγωνιστών. Προπαντός κλίνοντας το γόνυ στις πληγές τους, οδυνηρότερες στο Σώμα του Έθνους από τα βόλια του εχθρού, να κατευνάσουμε πάθη και διχόνιες μόνιμες και καταστροφικές.

Δυο αιώνες από το ακραίο «τόλμημα», αντάξιο, παρ' όλα αυτά, ενός Λεωνίδα, των 300, των μηδικών πολέμων, των Βαλκανικών και του έπους 1940, «όπλα» ακαταμάχητα για κάθε μορφής επίθεση! Με φρόνημα υψηλό, μακριά η υπεροψία και ο εφησυχασμός, απέναντι σε προκλήσεις ιταμές, από στεριά, αέρα και θάλασσα! Σε κάθε περίπτωση οι αξίες του Λεωνίδα και των 300 (Σιμωνίδης) της Αθηναϊκής Δημοκρατίας (Επιτάφιος), του Θούριου και της Προκήρυξης (Υψηλάντης), θα ήταν θανάσιμο να μένουν «άρματα» σιωπηλά, παροπλισμένα στο μουσείο της Ιστορίας!

3. Οδύνη και πόνο στον απλό πιστό φέρουν οι σκοπούμενες ενέργειες «μείωσης» (τάχα) της Εκκλησίας στον εθνικό αγώνα. Ενέργειες όχι εντελώς ανεξάρτητες του επικείμενου εορτασμού. Και φυσικά της αδιαφιλονίκητης συμβολής στην ανέλιξη του Ελληνισμού από την άλωση μέχρι την Εθνεγερσία και μετά. Θέσεις οι οποίες υποδηλώνουν αν όχι άγνοια παχυλή της Ιστορίας, την πρόθεση αλλοίωσης και παραχάραξής της. Από το πλήθος αποδεικτικών της πλάνης, ενός ευρύτερου ιδεολογικού φάσματος αμφι-

σβήτησης, θα αρκούσε η μαρτυρία του πολεμιστή Μακρυγιάννη στη γλώσσα του: «Εμείς τους παπάδες τους είχαμε μαζί εις κάθε μετερίζι εις κάθε πόνον και δυστυχίαν. Όχι μόνο διά να βλογάνε τα όπλα τα ιερά αλλά κι αυτοί με τουφέκι και γιαταγάνι πολεμώντας σαν λεοντάρια! Μαρτυρία που επιβεβαιώνεται και στις επόμενες πολεμικές αναμετρήσεις του Έθνους και στις επόμενες γενεές.

Η καταδολίευση ωστόσο της Εκκλησίας δεν είναι ζήτημα τωρινό ούτε γεννάται από ιδεολογικές μόνο διαφορές. Ως θεσμός αδιαχώριστος από τον λαό, μετέχει πάντα ενεργά στη μακρά πορεία του Γένους. Η διαρκής υπονόμευση του πολυδιάστατου έργου της το διάστημα αυτό μεθοδεύεται: Α, Μέσα από ιδέες αλληλοσυγκρουόμενες διαφωτιστών της πολιτείας με εκπροσώπους της Εκκλησίας. Στη διδασκαλία με τις παρεμβάσεις της παπικής εξουσίας, όπου η σφοδρή επιθυμία της πάντοτε να καθυποτάξει την Ορθόδοξη Εκκλησία, από την οποία χώρισε και τυπικά προκαλώντας το τελευταίο Σχίσμα (1054). Β, Από τον χώρο του προσηλυτισμού των Ελλήνων ορθοδόξων η «προπαγάνδα» ρωμαιοκαθολικών και προτεστάντων (μισιοναρίων), υπό την εύνοια πάντοτε του κυρίαρχου κράτους! Κάτω από τις δυσχερείς κοινωνικές συνθήκες και εναλλαγές η Εκκλησία δεν έπαιψε ποτέ να διακονεί, σε πόλεμο και ειρήνη, όχι μόνο ποιμένοντας αλλά θυσιαζόμενη μαζί του.

«Η διάσωση, τέλος, της εθνικής ταυτότητας στη συνέδηση των μελών της, απέτρεψε την εθνολογική αλλοίωση»...

Προγραμματίζοντας ήδη την επέτειο δύο αιώνων της Εθνεγερσίας σε πανελλήνια και οικουμενική έκταση, παράλληλα με τη γέννηση του νέου κράτους – η τοποθέτηση απέναντι τους συνιστά την ώρα αυτή μέγιστη ευθύνη και υψηλό ρίσκο!

Στην υπέρ προσπάθεια των φορέων και της υπεύθυνης πολιτείας ώστε να εξαγγελθούν ρήματα δικαιοσύνης, ελπίδας και γνήσιου πατριωτισμού, ο «λόγος» της Εκκλησίας ανάβει ξανά τη φλόγα, από τον βωμό του '21 στις καρδιές Ελλήνων και φιλελλήνων.

Λόγος ελευθερίας, υπέρβασης διχασμών, απειλών και φόβου. Γ' αυτό η Εκκλησία ΔΕΝ αγνοείται, ΔΕΝ αλλοιώνεται, ΔΕΝ πτοείται.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΝΙΑΙΟΣ ΑΓΩΝΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Πινελιές στον «χάρτη» της Επανάστασης

Εκινώντας με φράση της κυρίας Αγγελοπούλου-Δασκαλάκη: «Η Κρήτη αποτελεί σύμβολο εξέγερσης εναντίον κάθε κατακτητή» (Εφημ. ΡΕΘΥΜΝΟ, σ. Ιουλίου 2020), εστιάζουμε στο διαχρονικό πνεύμα του λαού της. Ακριβώς όπως διαμορφώνεται αυτό στους Αποστόλους, τον Μέγα Παύλο και τον Τίτο, με τους Έλληνες ειδωλο-

λάτρες, τους Ιουδαίους, τους Άραβες, τους Ενετούς και τους Τούρκους. Σε κλίμα διαρκών συγκρούσεων σφυρηλατήθηκε αυτό νωρίς, καθώς διαπιστώνται φρόνημα αγωνιστικό αλλά και υψηλό πατριωτισμό, αδέσμευτης ελευθερίας, ανυπάκουο και ατίθασο.

1. Ο Απόστολος των Εθνών υιοθετώντας ίσως τη φρά-

ση «Κρήτες αεί ψεύσται, γαστέρες αργαί κακά θηρία...» τονίζει στον νέο διάδοχο του την τραγικότητα του έργου που αναλάμβανε!...

Διασκελίζοντας τους αιώνες από τότε και μέχρι την Επανάσταση 1821, η Κρήτη στο πλαίσιο της εθνικής παλιγγενεσίας παίρνει μέρος σε αγώνα εξαιρετικά τραχύ, ουσιαστικά χωρίς όπλα!

Οι επαναστάτες εκτός της αγριότητας των Τούρκων αντιμετώπιζαν συνήθως οργανωμένο στρατό καλύτερα εξοπλισμένο άρα ισχυρότερο.

Ο έγκυρος υπομνηματογράφος Καλ. Κριτοβουλίδης σημειώνει χαρακτηριστικά: «Τα πολεμοφόδια των αγωνιστών ήσαν: βαρελάκια πυρίτιδος 40 ήτοι οκάδες 360. Πού δε ο μόλυβδος και ο χάρτης (των εκκλησιών) και τα βαρίδια των στατήρων!»

Η άποψη κατ' ακολουθία του ιστορικού Σ. Τρικούπη ότι η Κρήτη «υστέρησε (τάχα) εις τον κοινόν αγώνα...» αδικεί την «ωμή» αλήθεια, αγνοώντας την πραγματικότητα.

2. Εξέγερση τον Μάρτιο του 1821 στην Κρήτη θα σήμαινε πραγματικό όλεθρο «ραγιάδων» μπροστά στο «δέος» εξάπλωσης σε όλη την Κρήτη της Επανάστασης, που όμως δεν αποφεύχθηκε. Η αριθμητική υπεροχή του αντιπάλου αποτελούσε φυσικά μόνιμο ζήτημα. Υπολογίζεται ότι στις 260.000 κατοίκων περίπου 120.000 ήσαν Τούρκοι!

Πράξεις απερίγραπτης σκληρότητας του κατακτητή ιδιαίτερα στην Κρήτη απαντούν ευθύς στην αποφασιστικότητα του λαού και τη γενναιότητα των Οπλαρχηγών. Η σφαγή των Επισκόπων στην αρχή του αγώνα «προς παραδειγματισμό» πυροδοτεί άμεσα το κλίμα στο εσωτερικό, εκπέμποντας ηχηρό μήνυμα τρόμου στην άλλη Ελλάδα. Οι βιαιοπραγίες στους τέσσερις Νομούς ταυτόχρονα, οι πυρπολήσεις Μονών, ο τραγικός διασυρμός των μοναχών, οι αρπαγές κινητών και ακίνητων της Εκκλησίας φανερώνουν ακόμα μια πλευρά της εθνικής και θυσιαστικής μαρτυρίας της.

3. Τον ενιαίο επαναστατικό αγώνα στην Κρήτη –συγκρίνοντας με Στερεά Ελλάδα και Πελοπόννησο– διαφοροποιούν, μεταξύ πολλών άλλων, οι συνθήκες της αναμέτρησης με τον εχθρό. Προπάντων η έλλειψη σε όπλα και πυρομαχικά. Η απουσία πολεμικών πλοίων και πλοίων μεταφοράς εφοδίων με το δεδομένο φυσικά της απόστασης.

Οι ηγέτες και ο λαός όφειλαν να οργανωθούν και να οργανώσουν αποκλειστικά μόνοι την αντίσταση, επιλέγοντας τον κατάλληλο χρόνο, τον τρόπο και τα πρόσωπα. Αντίβαρο στις δυσχέρειες η γενναιότητα, με τις δεκάδες επαναστάσεις στο ενεργητικό, από την Ενετοκρατία μέχρι το '21.

Στην πρώτη συνέλευση, 7 Απριλ. (Γλυκά Νερά Σφακίων), ορίζεται Επαναστατική Επιτροπή, και στη δεύτερη, 21 Μαΐου στο Λουτρό, συγκροτείται Εφορία τοπική, γνωστή και ως Καγκελαρία. Προηγήθηκε η ιστορική συνάντηση καπετάνιων στην Παναγία Θυμιανή (15 Απριλίου) και η απόφαση κήρυξης του αγώνα που όμως είχε ήδη αρχίσει. Η επίσημη έναρξη της Επανάστασης για την Κρήτη ολόκληρη αποφασίστηκε η 14η Ιουνίου.

Ο καταλυτικός ρόλος των Σφακίων στα δρώμενα απόδιεται, όχι άδικα, στον «τόπο», στα πρόσωπα και στον καλύτερο εξοπλισμό, καθώς από 1.200 όπλα, στην αρχή του αγώνα, τα 800 κρατούσαν Σφακιανοί! Αναγνωρίζεται το υψηλό αίσθημα πατριωτισμού, ο παράτολμος ηρωισμός, το πάθος και η αντοχή, που τοποθετούν τα Σφακιά δίπλα στη Μάνη και στο Σούλι, χωρίς οι άλλες περιοχές να έχουν υστερήσει σε θυσίες και γενναιότητα στις διάφορες φάσεις του αγώνα, ενώ δεχόταν πιο συχνά πλήγματα αντεκδίκησης, με τρόπους απίστευτης βαρβαρότητας!

Την Άνοιξη (1821), ενώ η Επανάσταση απλωνόταν στην Κρήτη με ρυθμούς πυρκαγιάς, οι συνθήκες εξελίσσονταν σε τραγωδία με τις σφαγές «εκφοβισμού» να κυριαρχούν!

Εκτός της έλλειψης σε όπλα και πυρομαχικά –όσο η επιθυμία απόκτησής τους «σιγόκαιγε» όλων τις καρδιές–, η στέρηση των φίλων «συνελλήνων» και συμμάχων στον άνισο αγώνα υπήρξε καταστροφική. Η εγκατάλειψη της κρητικής εξέγερσης στην τύχη, βέβαια χωρίς δόλο, σηματοδοτεί ενοχή εις βάρος της Οργάνωσης, αφήνοντας μόνιμο «στίγμα» στο φως και στην αίγλη του '21!

Αναδιφώντας γεγονότα του αγώνα, από την ακραία σε πατριωτισμό και θυσίες όμως άτυχη Φιλική Εταιρεία, περιπτώσεις έκτακτων αναγκών για εξοπλισμό, σπαρακτικές εκκλήσεις χωρίς ανταπόκριση, δεν παραγράφονται! Ενώ η διακήρυξη της Φ.Ε. όριζε ενιαία οργάνωση των Ελλήνων όπου γης και χρόνο έναρξης του αγώνα, η Κρήτη αγνοήθηκε ουσιαστικά και φαινομενικά! Οι τοπικές συνελεύσεις και αποφάσεις, χωρίς την κεντρική διοργάνωση και καθοδήγηση, δεν απόφυγαν λάθη, συχνά με φοβερές επιπτώσεις εις βάρος του αγωνιζόμενου λαού! Μολονότι αρκετοί Κρήτες επώνυμοι της Πόλης και των παραδουνάβιων επαρχιών μυήθηκαν νωρίς στο «Οραφά» του Υψηλάντη, όπως ο Εμμ. Βερνάρδος, τίποτε δεν άλλαξε! Το αίμα δε σταμάτησε να ρέει στις μάχες και εκτός μαχών παντού! Η πρωτόγνωρη εμπάθεια των Τούρκων στην Κρήτη, θεωρούμενη οιονεί «δικό τους έδαφος», και η φονική κατά της Εκκλησίας πάγια τακτική συνιστούν ειδοποιό διαφορά του κρητικού αγώνα απέναντι στην άλλη επαναστατημένη Ελλάδα του 1821!

4. Σύμβολο του αγώνα για τους Σφακιανούς ο Δασκαλογιάννης. Η μακάβρια θυσία του αναδείχθηκε πρότυπο μίμησης των καπετάνιων όλης της Κρήτης. Πρώτος ο «κατά σάρκα» εγγονός του Γεώργιος Δασκαλάκης ή Τσελεπής, αναστήματος ενός Μάρκου Μπότσαρη, σκοτώθηκε στη φονική μάχη του Σελίνου (5.12.21).

Όμως το γεγονός ότι στην Κρήτη του '21 αναδείχθηκαν περισσότεροι ήρωες, ισότιμοι ηρώων στρατηγικής αξίας της άλλης επαναστατημένης Ελλάδας, πιστεύεται ότι δεν έχει ευρύτερα αναγνωριστεί! Αφορά κατ' αναλογία στην ίδια την αιματοβαμμένη επανάσταση της Κρήτης και την πραγματική συμβολή της στην Ελευθερία του Γένους!

Πρόκειται ασφαλώς για «εκκρεμότητα» ιστορική, σε αναμονή «άρσης» και δικαίωσης! Απόφαση και «πράξη» τιμής ενός εθνικού εορτασμού οικουμενικής εμβέλειας. ◎

ΤΟ ΜΕΓΑΛΕΙΟ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ

Τον Γιώργον Φωτόπουλον

Τίποτε άλλο δεν υπάρχει που να ξεχωρίζει τον Έλληνα ταύτισμα από όλους τους άλλους λαούς, παρά ο λόγος του, που με αυτόν και με τη νόησή του έφερε στον κόσμο ό, τι στοχάστηκε και ό, τι βουλήθηκε, την επιστήμη, τη φιλοσοφία και την πολιτεία.

Ο λόγος του Έλληνα σε κρατάει μέσα στη μορφή του και αναπαύεται μέσα στο νόημά του, γαληνεύει την ψυχή του, γαληνεύει το πάθος της ζωής με τους θεούς του. Ο λόγος του Έλληνα είναι τόσο καλοθάρητος, που δεν μπορείς να τον αποχωριστείς, άμα μια φορά τον γνωρίσεις. Και όσο πιο καλά γνωρίζεσαι μαζί του, τόσο πιο καλομίλητος σου φαίνεται, γιατί κάτι πρωταγροίκητο έχει να σου πει. Να σου ομολογήσει το ανομολόγητο, να σου μεταδώσει το αμετάδοτο, να σου ερμηνεύσει το ανερμήνευτο, να σου ιστορήσει το ανιστόρητο, να σου χρονώσει το άχρονο.

Ο λόγος του Έλληνα είναι αυτός που μόχθησε να πλησιάσει και να περιγράψει το νοητό, το άρρητον αγαθόν, να το βάλει τόσο ψηλά, που καμιά ανθρώπινη δύναμη να μην μπορεί να το πλησιάσει.

Όποιος διαβάζει αρχαίους από το πρωτότυπο, δεν κατασκευάζει μια αρχαιότητα φανταστική και ψεύτικη. Αν ακολουθήσεις τον Σωκράτη του Πλάτωνα στις όχθες του Ιλισού και αν ακούσεις τις συζητήσεις του με τον μαθητή του Φαίδρο κάτω από την πλατάνα, θα πεισθείς ότι ο ελληνικός λόγος κατεβαίνει από τις χιονισμένες κορυφές του Ομήρου και φτάνει στον Σολωμό, στον Παλαμά, στον Σεφέρη και στον Ελύτη.

Ο ελληνικός λόγος ήλθε από την Ιωνία και ρίζωσε στον Αττικό βράχο και από κεί έφτασε στη Σικελία και από τη Μακεδονία ως την Αφρική, ως τα βάθη της Ασίας.

«Η περιουσία του ελληνικού λαού είναι ο λόγος του, πηγή πλούτου, πηγή αλήθειας, πηγή ζωής. Ήρθαμε στον κόσμο με μόνη μας αποσκευή τον λόγο. Δε διαθέτουμε τίποτε άλλο πέραν αυτού. Είναι το μόνο στοιχείο αιγιότητας μέσα στο εχθρικό σύμπαν», λέγει ο Χρήστος Μαλεβίτσης στη συγγραφή του Δημοτικό Τραγούνδι.

Ο ελληνικός λόγος, δημιούργημα της κλασικής παιδείας, απελευθερώνει τον ανθρώπινο λόγο, ολοκληρώνει την προσωπικότητα και σφυρηλατεί τον χαρακτήρα.

«Μια χούφτα είναι ο άνθρωπος

Από σφιχτό προξύμι

Γεννιέται σαν αρχάγγελος

Πεθαίνει σαν αγρίμι.

Τον μένει μόνο στη ζωή

Μια γλώσσα, μια πατρίδα

Η πρώτη του παρηγοριά

Και η στερνή του ελπίδα», λέει ο ποιητής.

Η γλώσσα δεν είναι απλώς το μέσο επικοινωνίας αλλά ολόκληρο σύστημα τρόπου σκέψης και συμπεριφοράς, στοιχείο εθνικής και πολιτιστικής ταυτότητας, που εκφράζει την εσωτερική κίνηση του πνεύματος. «Η γλώσσα και η θρησκεία είναι αυτά που χαρακτηρίζουν την πατρίδα και χωρίς αυτά το έθνος καταστρέφεται» (Κοσμάς ο Αιτωλός).

Χάνοντας την επαφή με τον αρχαίο ελληνικό λόγο, η ιστορική μας αλλοτρίωση είναι βέβαιη. Και τότε το ιδεολογικό κενό δημιουργεί και αντικοινωνικούς τρόπους συμπεριφοράς. Χωρίς τα πνευματικά προϊόντα της κλασικής παιδείας δεν υπάρχει καν ελευθερία. Η υποδούλωση στην ύλη, η αποχαύνωση, η αδιαφορία και η μαζικοποίηση ακολουθούν.

Καθετί που δεν μπορεί να κατανοηθεί εύκολα παραμερίζεται. Το κενό τους συμπληρώνουν σύντομες και ακαταλαβίστικες φράσεις. «Η γλώσσα φωτιάνει και τότε λαλούν οι Έλληνες βαρβαροφώνως, ως να κατάγονται ουχί από Ομήρους και Πλάτωνας, αλλά από Κάρας και Γότθους και Σκύθας», όπως εύστοχα παρατήρησε διαχρονικά ο Κωνσταντίνος Οικονόμος ο εξ Οικονόμων. Και ο Νομπελίστας ποιητής μας Γεώργιος Σεφέρης συμπληρώνει καυστικά:

«Μα τι γυρεύουν οι ψυχές μας

Πάνω σε καταστρώματα καταλυμένων

Καραβιών

Μουρμουρίζοντας σπασμένες σκέψεις

Από ξένες γλώσσες».

Ο Γιάννης Ψυχάρης ταύτιζε την Πατρίδα με τη Γλώσσα. «Γλώσσα και πατρίδα είναι το ίδιο. Να πολεμά κανείς για την Πατρίδα του ή για την Εθνική του Γλώσσα είναι ένας αγώνας».

Αυτή τη θεία Γλώσσα οφείλουμε να σεβαστούμε και να διαφυλάξουμε, γιατί αυτή είναι η ίδια γλώσσα, ο ίδιος λόγος, που παρέλαβε ο Πλάτωνας πλανερό και χυδαίο από την οικία του Μόρυχου και του Επικράτη, και αφού τον κίνησε στον καθαρό αέρα του Αττικού τοπίου, αφού τον καθάρισε από κάθε βάναυσο στοιχείο, τον ανέβασε στον υπερουράνιο τόπο, όπου θεάται τα τρισμακάρια οράματα, μεταλαβαίνει την ομορφιά των ιδεών. Και γεμάτο καλλιέπεια, χωρίς φθόνο, ολόλαμπρο, τον κατεβάζει και

τον παραδίδει στον όμορφο έφηβο Φαιόδρο, μαθητή του Σωκράτη, γεμάτο θειότητα, καλοσύνη, σωφροσύνη, αρετή και αληθινή γνώση, να μορφώσει και να θερμάνει την ψυχή του με «ακριβέστατη παιδεία», ισορροπημένη, μακριά από την ταραχή των πλανερών λόγων.

Παιδεία, κυβερνημένη από τέτοιο λόγο, φέρνει μέτρο και ισορροπία στην ψυχή των νέων, φέρνει την είδηση πως ο λόγος της για τους νέους πρέπει να είναι ζυμωμένος με πνευματικές αξίες. Γιατί η ελληνική γλώσσα δεν είναι μια οποιαδήποτε γλώσσα του κόσμου. Είναι Γλώσσα, Ιδέα, Ιστορία, Τέχνη, Ανθρωπισμός, μια ατέλειωτη περιπέτεια του πνεύματος.

Η τραγική Φιλομήλα δε θρηνεί ούτε που της έκοψε ο Τηρεύς τη γλώσσα, ούτε ότι θα μείνει βουβή, αλλά γιατί δε θα ξαναμιλήσει ποτέ τα ελληνικά.

Δε θα παρέθετα ποτέ αυτά τα αποφθέγματα γιγάντων του πνεύματος, αν δε φοβόμουν πως μοίρα κακιά κατατρέχει σήμερα τη γλώσσα μας, την Ελληνίδα Φωνή, τον θείο Ελληνικό Λόγο, τον Λόγο της φιλοσοφικής σκέψης και των θείων Ευαγγελίων. Αφαιρούμε σιγά σιγά την πνευματική δόνηση του εγκεφάλου μας και έτσι πέφτουμε σε πνευματικό λήθαργο. Ο κίνδυνος προ των πυλών, αλλά ο εφησυχασμός σε όλους μας. ◎

ΨΥΧΩΦΕΛΗ ΘΕΜΑΤΑ

Μετάνοια

Η ωφέλεια της μετανοίας

Tov Σπύρου Μεσσηνιώτη, Θεολόγου-Νομικού

Οι μετάνοιες ωφελούν διπλά: ωφελούν την ψυχή αλλά, παράλληλα, και το σώμα που τις κάνει λέγοντας «Ο Θεός ιλάσθητί μοι τω αμαρτωλό».

Έπειτα από τις μετάνοιες έρχεται μεγάλη χαρά, πολλή ανακούφιση και ειρήνη στην ψυχή. Η μετάνοια δεν είναι ανθρώπινη αλλά θεία αποκάλυψη. Ο Θεός, ως φιλάνθρωπος, μακροθυμεί και περιμένει, πολύ καιρό, τη μετάνοια του αμαρτωλού και κάνει ουράνια εορτή. Οι παράγοντες της μετανοίας είναι πέντε:

Πρώτος είναι η πίστη του αμαρτωλού στην παρουσία του Θεού, στην αγάπη του, στη συγχωρητικότητά του, στο έλεός του.

Δεύτερος είναι η θέληση του ανθρώπου. Ο Κύριος σέβεται την ελευθερία του ανθρώπου. Δε βιάζει κανέναν. «Οστις θέλει οπίσω μου ακολουθείν».

Τρίτος είναι η απελπισία και η απόγνωση. Πρέπει να έχει ευγνωμοσύνη, υπομονή και φόβο Θεού.

Τέταρτος. Για να είναι ολοκληρωμένη η μετάνοια, πρέ-

πει να επακολουθήσει και η εξομολόγηση των αμαρτιών ενώπιον του πνευματικού πατρός και να είναι έμπρακτη και συνεχής.

Με τη μετάνοια γίνεται εξάλειψη των αμαρτιών.

Χορηγείται το Άγιον Πνεύμα ανάλογα με την πίστη, τη διάθεση και την ταπείνωση εκείνων που μετανοούν με όλη την ψυχή τους.

Πέμπτος. Η σπουδαιότερη προϋπόθεση μετανοίας είναι η ταπείνωση. Ο ταπεινός πρώτον θα ιδεί και θα διαπιστώσει τις αμαρτίες του. Δεύτερον θα συναισθανθεί και θα νιώσει το βάρος τους. Τρίτον θα ομολογήσει και θα εξομολογηθεί στον πνευματικό πατέρα.

Έτσι επιτελείται το θάύμα της μετανοίας και της σωτηρίας.

Όντως η μετάνοια είναι μοναδικό, ψυχωφελές και θείο δώρο. Είναι ουρανοδώρητη ευλογία η συμπόρευση της ψυχής στη ζωή με τη θεοχαρίτωτη μετάνοια.

AMHN. ◎

Παρακαλούνται οι συμμαθητές του εξωτερικού να καταθέτουν τις συνδρομές τους στον λογαριασμό της Ένωσής μας και να μη στέλνουν επιταγές, διότι το κόστος εξαργύρωσής τους στις τράπεζες είναι υψηλότερο από την αξία τους.

«Υπομονής γαρ ἔχετε χρείαν, ίνα το θέλημα του Θεού ποιήσαντες κομίσησθε την επαγγελίαν» (Εβρ. Ι' 36)

Σ' αυτή τη σελίδα μπορεί κάθε μέλος της Ένωσης να στέλνει τις συνεργασίες του για δημοσίευση. Εφόσον είναι εφικτό, μπορούν να στέλνουν τα κείμενά τους σε δισκέτα υπολογιστή ή σε CD, ή στην ηλεκτρονική διεύθυνση mkal8645@gmail.com. Εννοείται βέβαια ότι λόγω στενότητας του χώρου οι επιστολές σας θα πρέπει να έχουν μειωμένη έκταση (έως 300 λέξεις). Με μεγάλη μας χαρά θα δεχόμαστε υποδείξεις και προτάσεις σας για τη βελτίωση της ύλης και την καλύτερη εξυπηρέτηση των σκοπών της ΕΝΩΣΗΣ μας.

Ζητούμε συγγνώμη που, λόγω πληθώρας ύλης, δεν μπορέσαμε να δημοσιεύσουμε όλες τις συνεργασίες που στάλθηκαν. Αυτές θα δημοσιευθούν σε επόμενα φύλλα.

Μπορείτε να στέλνετε τις επιστολές σας στο φαξ 210 2819550 ή στο e-mail: mkal8645@gmail.com και τις συνδρομές σας στον λογαριασμό της ΕΤΕ, IBAN GR 0701101510000015129611214.

Όσοι όμως στείλουν τη συνδρομή τους μέσω Τραπέζης, παρακαλούμε θερμά να επικοινωνούν τηλεφωνικά μαζί μας και να μας ειδοποιούν αναφέροντας το ονοματεπώνυμό τους και το ποσό της κατάθεσης, για να το δημοσιεύσουμε στη λίστα των συνδρομητών του περιοδικού μας. Κι αντό επειδή η Τράπεζα πλέον την καταχωρίζει ως Ανώνυμη Κατάθεση και είναι αδύνατο να γνωρίζουμε τα στοιχεία του καταθέτη.

ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ

Του Ιερέως Παναγιώτη Χαλκιά

Το βασικότερο γνώρισμα ενός δημοκρατικού πολιτεύματος, φίλοι αναγνώστες, είναι η ελευθεροτυπία, όργανο και έκφραση αυτής ο Τύπος και η δημοσιογραφία. Όταν κάθε πολίτης και κάθε ομάδα έχουν το δικαίωμα και τη δυνατότητα, κάθε στιγμή και σε οποιοδήποτε σημείο της πατρίδος, να εκφέρουν ελευθέρως και απεριορίστως, προφορικώς και εγγράφως, τις γνώμες και τις ιδέες τους, τότε έχουμε πλήρη εφαρμογή του ωραίου θεσμού της ελευθεροτυπίας.

Όπως, όμως, ελευθερία δε σημαίνει αναρχία, έτσι και ελευθεροτυπία δε σημαίνει ασυδοσία. Γι' αυτό ακριβώς η ελευθεροτυπία είναι συνυφασμένη και συμπορεύεται με τον πολιτισμό και με το ήθος ενός λαού, με την ατομική και κοινωνική αγωγή του ανθρώπου. Όταν η ελευθεροτυπία εκτρέπεται του προορισμού της και μεταβάλλεται σε ασυδοσία και καπηλεία, είναι αναγκαία η επέμβαση της υγιούς Πολιτείας, προς επαναφοράν αυτής εις την κοίτην της αποστολής της. Γιατί ελευθεροτυπία είναι όχι μόνον η δυνατότητα του εκδότη να τυπώνει στην εφημερίδα του ό,τι αυτός θέλει και ό,τι και όπως σ' αυτόν συμφέρει, αλλά και το έμφυτο δικαίωμα του πολίτη να πληροφορείται τα γεγονότα με ακρίβεια, πληρότητα και αντικειμενικότητα.

Λέγεται ότι υπάρχει σήμερα στην πατρίδα μας πρόβλημα ελευθεροτυπίας, ενώ πρωτίστως υπάρχει πρόβλημα δημοσιογραφίας. Η ελευθεροτυπία προϋποθέτει υψηλό ήθος και βαθιά αίσθηση ευθύνης και αποστολής, προϋποθέτει δημοσιογραφία καλλιεργημένη και ανεπτυγμένη σε περιωπή κοινωνικού λειτουργήματος. Άλλα οι προϋποθέσεις αυτές δεν εξασφαλίζονται μόνο με νομοθετικά μέτρα. Όσο αυστηροί νόμοι κι αν θεσπιστούν, οι ανάξιοι και επιλήσμονες του καθήκοντος και της αποστολής τους δημοσιογράφοι θα τους παραβιάσουν και θα τους καταπα-

τήσουν, προκειμένου να ικανοποιήσουν τα πάθη και τις φιλοδοξίες τους, όπως ακριβώς, παρά την τελειότητα και αυστηρότητα του Νόμου περί προστασίας της ανθρώπινης ζωής, διαπράττονται τόσα εγκλήματα.

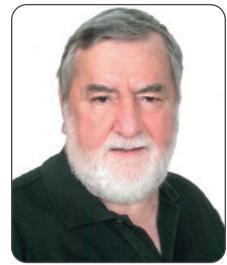
Το πρώτο βήμα, κατά την άποψή μου, προς την ελευθεροτυπία πρέπει να είναι η απελευθέρωση και ανόρθωση του Δημοσιογράφου. Πώς θα επέλθει εξυγίανση και εξύψωση του Τύπου, εφόσον ο αφανής Δημοσιογράφος τελεί υπό την απειλή και τον εκβιασμό του εμπόρου-εκδότου, ο οποίος μετέβαλε το δημόσιο λειτούργημά του σε κερδοσκοπική επιχείρηση; Όταν μεταξύ χειρός και χειρογράφου επεμβαίνει ο επιχειρηματίας-εκδότης της εφημερίδας, τότε έχουμε πλήρη κατάργηση της ελευθερίας της σκέψης, στραγγαλισμό της αλήθειας και δουλική υποταγή του αυτοχόυς Δημοσιογράφου εις την «γραμμήν» της εφημερίδας και του «κόμματος».

Επομένως, η ελευθεροτυπία είναι στενά συνδεδεμένη με την ανεξαρτησία του Δημοσιογράφου έναντι του εκδότη-εργοδότη του. Υπ' αυτές τις συνθήκες, ποιος Δημοσιογράφος θα τολμήσει να παρουσιάσει την αλήθεια των γεγονότων, να αποκαλύψει ένα δημόσιο σκάνδαλο, να καταγγείλει μια παρανομία, να επισημάνει γενικά μία κατάσταση, χωρίς τη λογοκρισία του εκδότη-ιδιοκτήτη; Αν τολμήσει να καταγγείλει ένα κοινωνικό σκάνδαλο, την επομένη θα επέμβει «μυστηριωδώς» το λογιστήριο της εφημερίδας για να επιβάλει την τάξη...

Να, λοιπόν, γιατί προϋποθέτει η ελευθεροτυπία ελεύθερους και καλλιεργημένους Δημοσιογράφους, οι οποίοι να υπηρετούν αδεσμεύτως και όχι αποκλειστικώς τα συμφέροντα ορισμένων συγκροτημάτων, αλλά προπαντός και κυρίως τον Λαό, του οποίου είναι διδάσκαλοι, παιδαγωγοί και φρουροί. ◎

Na τα πούμε;

ΤΑ ΜΕΤΡΑ

Άδει ο Κώστας Μπιλίρης

Mωρέ μπράβο ενδιαφέρον! Παίρνουν μέτρα, λέει! Για να βελτιώσουν τη ζωή μας. Να κάνουν το αύριο καλύτερο από το σήμερα. Να οδηγήσουν τα προβλήματα στη λύση. Ή τους πολίτες στη δέση.

Ε, λοιπόν, σε όλη τη ζωή μου, το μόνο πράγμα που θυμάμαι πολύ καλά είναι η από μέρους της ελληνικής πολιτείας συνεχής αναγγελία νέων μέτρων. Δεν υπήρξε δημόσιος τομέας, δεν υπήρξε πτυχή της έρμης της κοινωνίας μας, όπου να μην έχει θεσπίσει το ελληνικό κράτος, δηλαδή η κυβέρνηση, κάποια μέτρα. Χωρίς να έχουν προλάβει να παλιώσουν τα προηγούμενα. Μερικά μάλιστα από τα εκάστοτε νέα μέτρα νομοθετούνται, επιβάλλονται, ισχύουν και ανακαλούνται, χωρίς να μάθει ο ταλαιπωρος πολίτης ποια ήταν, σε τι αποσκοπούσαν και σε τι τον αφορούσαν.

Όμως, για να είμαστε ειλικρινείς, τα μέτρα έγιναν καλούπια της ζωής μας. Κάτσε και μέτρα πόσους σημαντικούς ρόλους παίζουν στη ζωή μας τα μέτρα. Κάτσε και μέτρα πόσες διαστάσεις παίρνουν στην ελληνική γλώσσα τα μέτρα:

Όταν κάποιος «παίρνει τα μέτρα του», σημαίνει πως παίρνει προφυλάξεις. Όταν ο ράφτης παίρνει μέτρα, σημαίνει πως θα σε ράψει. Όταν ο εργολάβος παίρνει μέτρα, θα εισπράξει μετρητά. Όταν η πολιτεία παίρνει μέτρα, θ' αποδειχθούν ημίμετρα. Όταν η Υπηρεσία παίρνει μέτρα, συνήθως καταλήγουν σε δύο μέτρα και δύο σταθμά. Όταν το γραφείο τελετών παίρνει μέτρα, σε περιμένουν δύο μέτρα και κάτι. Και πού να τα βρεις; Στους χλοερούς τόπους των μεγάλων πόλεων, τα οικόπεδα είναι φωτιά. Ρώτησα κάποτε σε ένα κοιμητήριο «πόσο πάει το μέτρο» και μόλις πληροφορήθηκα την τιμή, αποφάσισα να αναβάλω τον θάνατό μου. Όταν ο υπουργός των Οικονομικών παίρνει μέτρα, θα τεθούν σε ισχύ οι γνωστές παράμετροι. Οπότε ξέρεις. Όταν εσύ ακούς για μέτρα, πάρε τα μέτρα σου και κρύψε τα μετρητά σου. Όταν μια οποιαδήποτε κυβέρνηση παίρνει μέτρα, βρίσκει όλους εκ διαμέτρου αντίθετους. Γιατί οποιαδήποτε μέτρα και να πάρει μια κυβέρνηση, θα είναι κομμένα και ραφμένα στα μέτρα της.

«Μέτρα», φίλε μου! Παγιδέψαμε τη ζωή μας με μέτρα όλων των εμπνεύσεων, των γνωματεύσεων και των μεθοδεύσεων. Από μέτρα λιτότητας, μέχρι κάθε μορφής σκοπιμότητας.

Μέτρα παντού. Και μάθαμε να παραδεχόμαστε το «μέτρον άριστον». Τι ωραία εφεύρεση! Μέτρον άριστον! Για να επιπλέουν οι μέτριοι και να χειροκροτούνται οι μετριότητες.

«Μέτρα», φίλε μου! Μέτρα, κύριε! Μας έχουν τρελάνει στα μέτρα! Ο Καβάφης, αντί «γύρω μου έκτισαν τείχη», έπρεπε να πει «γύρω μου έκτισαν μέτρα». Καθόσον παίρνονται μέτρα και αφήνονται. Ορθώνονται μέτρα και ακυρώνονται.

Διορθώνονται και παραμορφώνονται. Εξαγγέλλονται και καταγγέλλονται. Ατονούν τα μέτρα και δώσ' του μέτρα.

Έκτακτα που παραμένουν, πάγια που βγαίνουν, προσωρινά που δεν ξέρεις αν μπαίνουν ή αν βγαίνουν, και περιοριστικά που μπαινοβγαίνουν. Ούτε εσώρουχα να ήταν. Μέτρα για την κυκλοφορία, την ανεργία, την αισχροκέρδεια, την πάταξη του εγκλήματος. Μάλιστα. Για την πάταξη του εγκλήματος και την προστασία του πολίτη. Άλλα έτσι και καθυστερήσεις το βράδυ να πας σπίτι σου, τάζεις στον Θεό να φτάσεις ζωντανός.

Μέτρα για την παιδεία, το περιβάλλον, το νέφος, τη μόλυνση, την υγεία! Μας υποχρεώσατε.

Μέτρα που θα οδηγήσουν στην ποιότητα της ζωής και στην ανόρθωση της οικονομίας! Το μόνο σίγουρο πως θα οδηγήσουν σε καμιά πανελλήνια απεργία.

Και με τι ύφος, με τι στόμφο και τουπέ σου τα εξαγγέλλουν! Πακέτο, σου λέει. Ένα πακέτο μέτρων για την εξυγίανση της δημόσιας ζωής και τη βελτίωση της καθημερινότητας. Τ' ακούς εσύ και έτσι και δεν είσαι ψυλλιασμένος, αρχίζεις να κλαις από ευγνωμοσύνη προς την κυβερνητική μέριμνα.

«Μέτρα», φίλε μου! Παντού και κάθε είδους. Μέτρα παραγωγικά, μέτρα σκληρά και δρακόντεια, μέτρα κάθετα και οριζόντια. Παγιδέψαμε τη ζωή μας στα μέτρα. Και, το χειρότερο, προσαρμοζόμαστε πάντα στα μέτρα των άλλων. Που πάει να πει στα πρότυπα και στις απαιτήσεις των άλλων. Μάλιστα. Το τι σημαίνει μοντέρνο, κόβεται και ράβεται στα μέτρα που θα επινόησε κάποιος άλλος. Το τι εκλαμβάνεται για τις γυναίκες κορμί συμμετρικό και αισθησιακό, υπολογίζεται με τα μέτρα κάποιας άλλης. Στήθος τόσο, γοφοί τόσο, μέση τόσο, μπούτι τόσο...

Για το τι είναι καλαίσθητο ή κακόγουστο, σεμνό ή άσεμνο, κάποιος άλλος μας επιβάλλει το μέτρο. Για το τι είναι ηθικό και νόμιμο, κάποιος άλλος εθέσπισε μέτρα. Για το τι υγιεινό θα φάμε, κάποιοι άλλοι υποδεικνύουν μέτρα. Για το τι γενικώς θα φάμε, έστω κι αν δεν είναι τόσο υγιεινό, πάλι κάποιοι άλλοι βάζουν μέτρα. Μέχρι και μέτρα εμπιστοσύνης έχουν επινόησει. Όπου συνήθως παραμένουν τα μέτρα και εξαφανίζεται η εμπιστοσύνη.

Στη χώρα μας η αποτελεσματικότητα των μέτρων είναι γνωστή και από παλαιότερες δεκαετίες. Το θυμίζω και μέσα από μια έμμετρη παρατήρησή μου: Τα μέτρα που 'βαλαν εσχάτως / επί δικαίων και αδίκων, / θ' αποδειχθούν λίαν προσφάτως / ένα μηδέν εις το πηλίκον.'

Τα μέτρα ήταν αναγκαία / αλλά δεν κρίνοντ' επαρκή.

Π' αυτό θα ξαναβάλουν νέα / για να μας πάρουν το πουγκί. ◎